

„PRIVILEGIAȚII” ÎN STRUCTURA SOCIALĂ A BASARABIEI (1812–1871)

Valentin TOMULEȚ

doctor habilitat, profesor universitar

Universitatea de Stat din Moldova

<https://orcid.org/0000-0003-4696-2064>

CZU: 94(478)"1812/1871"

DOI: <https://doi.org/10.59295/lrr2023.14>

Summary:

The „privileged” in the social structure of Bessarabia (1812-1871)

In the present study, the author discusses the status of being privileged in Bessarabia after the annexation of this territory to the Russian Empire. Showcasing the boiernași, mazils and ruptasi, the author notes that belonging to the status of the “privileged” was of a hereditary nature. By their very name, the boiernași, as well as the mazils, preserved the “memory of being a boyar” and always opted for maintaining their ancestral privileges, as did the other privileged people. The imperial administration did not approve of these social and fiscal categories of society and granted them privileged status only temporarily, preserving, for a certain period of time, the particularities that existed in Moldova. The tendency to standardize the social structure and liquidate the social conditions specific to the Moldavian society was continuous in the sights of the imperial institutions. In accordance with the Regulation on the rights of belonging to the social estates of the inhabitants of Bessarabia of March 10, 1847, the Tsarist authorities made the Bessarabian boiernași equal in rights with the personal nobles of Russia (if the boiernași did not hold administrative positions, they were passed, compulsorily, in the category of mazils), calling them personal nobles from then on, and the mazils and ruptasi in the category of Russian odnodvortsy.

Key words: *social structure, privileged, boyars, mazili, ruptasi, Bessarabia, Principality of Moldavia, Russian Empire.*

Formularea problemei

Despre istoria diferitor categorii sociale și fiscale din Basarabia, după anexarea ei la Imperiul Rus, s-a scris în repetate rânduri. Investigațiilor au fost supuse categoriile de bază ale societății, în special cele de jos – țărani de stat, țărani moșierești, coloniștii transdanubieni, coloniștii germani etc., scrise de regulă, în perioada de tristă faimă, având la bază principiile metodologice de clasă și a paradigmei marxiste, care au adus în rezultat la tratarea unilaterală și tendențioasă a acestor subiecte.

În prezent, posibilitatea de a folosi cele mai diverse surse, inclusiv cele de arhivă, dar și libertatea în expunerea materialului factologic, au deschis posibilități mult mai largi pentru descătușarea științei istorice de dogmele paradigmei marxiste și ale ideologiei regimului totalitar-comunist, pun în fața cercetătorului sarcina de a studia fenomenele istorice prin prisma metodelor științifice general-umane și de a cerceta, în baza acestor metode, problemele ce țin de metamorfozele care au avut loc în Basarabia sub regim imperial rusesc. În cadrul acestor probleme se înscrie și investigația noastră consacrată categoriilor privilegiate ale populației moștenite din Principatul Moldovei – *boiernașilor, mazililor, ruptașilor, ruptelor și odnodvorților*¹.

Cronologic studiul cuprinde anii 1812-1871 – de la anexarea în 1812 a teritoriului dintre Prut și Nistru la Imperiul Rus și până la 1871, când odnodvorții, în care au fost transferați mazilii și ruptașii din Basarabia în 1847, au fost împrăprietăriți.

La început însă, pentru a pătrunde mai temeinic în esența problemei analizate, să caracterizăm succint noțiunea de privilegiat și să evidențiem ce schimbări au intervenit în esența noțiunii după anexarea Basarabiei la Rusia.

Noțiunea de privilegiat

Cine erau *privilegiații* și care era statutul lor în ierarhia socială a Moldovei și Basarabiei? În actele vechi moldovenești, sau mai noi, din secolul al XIX-lea din Principatul Moldovei (catagrafiile anilor 1831, 1838 sau 1845), în categoria privilegiatilor îi întâlnim pe cei încadrați în categoria neamuri, vel căpitani, căpitani, vornici de poartă, porușnici (ofițeri), postelniceii, polcovniceii, ispravnici de aprozi sau de copii de casă, vătavii moșiilor boierești și cei apărați de cărțile Ocârmuirii. În plus, în această categorie îi întâlnim pe *mazili, ruptași și ruptele vistieriei, pe negustori și tagma bisericească*. Apartenența la starea „privilegiaților” era de natură ereditară. Prin însuși numele lor, boiernașii păstrau, ca și mazilii, „amintirea boieriei”, optând mereu pentru menținerea privilegiilor strămoșești, precum au procedat și ceilalți privilegiați; plăteau *biru*² (principalul impozit al vremii) în dajde (dajdia

¹În studiul dat nu punem în discuție statutul categoriilor privilegiate de bază ale societății – BOIERI-LOR și CLERULUI, despre care s-a mai scris.

²*Bir* – conform constatările Consiliului Suprem al Basarabiei din 26 februarie 1824, *birul* constituie un impozit direct încasat anual de la fiecare unitate impozabilă. Toți agricultorii în general, cunoscuți cu denumirea de țărani, care locuiesc pe pământurile de stat sau moșierești, precum și meșteșugarii, industriașii și negustorii de toate etniile și de orice credință, care locuiesc în orașe, târguri sau sate și aparțin vistieriei și moșierilor, plătesc anual birul ce constituie 15 lei de la fiecare familie. Această dare se împarte în două părți și se achită de două ori pe an. După adoptarea Regulamentului din 1818, Consiliul Suprem al Basarabiei, în ședința consultativă din 18 aprilie 1819, a decis ca „[...] mazilii și ruptașii să nu fie impuși birului, dar să achite numai dajdia în baza privilegiilor ce le-au fost acordate pe timpuri de guvernul moldovenesc” (Mai detaliat despre noțiunea de *bir* a se vedea: Valentin Tomuleț, *Basarabia în epoca modernă (1812-1918) (Instituții, regulamente, termeni)*. Ediția a III-a, revăzută și adăugită. Iași: 2014, pp. 98-100).

mazilească), individual precum boierii, nu în cislă precum țăranii, *deseatina* (dijma) la stupi, mascuri sau sfini (porci), apoi și la vin, o plăteau redus, adică „boierește” (redușă), nu „țărănește” (în întregime), erau scutiți de *beilicurf*; erau judecați de divanul domnesc etc.⁴

Cercetătorul Lucian-Valeriu Lefter caracterizând această prima treaptă a ierarhiei „privileghietilor”⁵, în persoana răzeșului Ioan Motăș din Oșești, apelând la diferite surse, vede în ea o categorie socială rezervată doar pentru „ficioarii de privileghietii, mazilo-ruptași, rupte a vist(ieriei), preoți și diaconi căsătorii și neîntrați la nici o rânduială”⁶.

Și călătorii străini care au vizitat Țările Române în prima jumătate a secolului al XIX-lea descriu diferit situația acestei categorii sociale. Spre exemplu, Jean Alexandre Vaillant (1804-1886), cunoscut dascăl și publicist francez, după o ședere de 12 ani în Principate și cunoscut îndeaproape cu starea lucrurilor din aceste țări, supunând „criticii această societate pestriță a privilegiatilor”, referindu-se, în special, la marea boierime, scria în lucrarea sa că societatea franceză privește cu mai multă simpatie pe boierii de categoria a II-a, cărora le recunoaște „mai mult patriotism, mai multe idei liberale, mai mult sentiment al propriei lor demnități, mai mult atașament sincer față de țara lor” și își manifestă fără rezerve admirația pentru cei din treapta a III-a, priviți ca adevărați patrioți ce doresc „un guvern puternic și independent”⁷. Referindu-se la locuitorii Moldovei, autorul scrie că aceștia „[...] sunt împărțiți în diferite clase. Membrii Divanului și toți boierii cu funcții efective sau numai nominale constituie înalta nobilime. Restul se cheamă mazili, nume care are puțină considerație”⁸.

³ *Beilic* – termen de origine turcă, cu mai multe înțelesuri: domnie, stăpânire, ceea ce aparține fiscalului (statului); casă în care erau găzduiți trimișii oficiali sosiți de la Poartă în Țările Române; oficialii otomani în Țările Române; în cazul nostru: muncă gratuită în folosul statului (*Documente turcești privind istoria României. Vol. III. 1791-1812. Întocmite de Mustafa A. Mehmet. București: 1996, p. 373*).

⁴ *Instituții feudale din Țările Române. Dicționar / Coordonatori: Ovid Sachelarie și Nicolae Stoicescu. București: Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1988, p. 304; Lucian-Valeriu Lefter. Cum deveniai „privilegiat”. Despre statutul social în secolul al XIX-lea. În: *Prutul. Revistă de cultură*. Huși: 2013, Serie nouă, Anul III (XII), nr.1-2 (51-52), p. 43.*

⁵ Privilegiile răspândite în Principatele Române, unele dintre care au fost aplicate și în Basarabia după anexarea ei la Imperiul Rus, pot fi împărțite în următoarele categorii distincte: **1. Privilegiile fiscale** de care au beneficiat diferite categorii sociale. **2. Privilegiile judiciare** ce constau într-un regim jurisdicțional de favoare pentru boieri și dregători, pentru slujitori și bresle, pentru anumite orașe și târguri și în atribuirea dreptului de jurisdicție locală sau profesională stăpânilor de moșii, marilor dregători, agenților administrativi locali și organelor de conducere a breslelor. **3. Privilegiile administrative** ce constau în dregătorii și slujbe, la care nu aveau acces decât boierii și boiernașii. Odată cu organizarea breslelor – de negustori și meșteșugari, anumite sarcini administrative au fost atribuite și organelor de conducere ale acestora. **4.** Un număr impunător de **alte privilegii** se refereau la: dreptul de vânatoare, de pescuit, de vânzare a vinului și a cărnii, de a întreține de mori, teascuri etc. (*Instituții feudale din Țările Române. Dicționar*, pp. 384-385).

⁶ Lucian-Valeriu Lefter. *Cum deveniai „privilegiat”. Despre statutul social în secolul al XIX-lea*, p. 44.

⁷ *Călători străini despre Țările Române în secolul al XIX-lea. Serie nouă. Vol. I (1801-1821)*. Volum îngrijit de Georgeta Filitti, Beatrice Marinescu, Șerban Rădulescu-Zoner, Marian Stoia. București: 2004, p. 27.

⁸ *Ibidem*, p. 102.

Deși viziunea celor din exterior și a celor din interior cu referință la categoriile sociale din Principatele Române se deosebește radical, din simplul considerent că aceste categorii erau privite prin prisma diferitor mentalități, această opinie a călătorului francez, văzută prin altă prismă și puțin nuanțată, o putem atribui și față de stările intermediare privilegiate ale societății basarabene, în segmentul de timp cercetat de noi în acest studiu.

Sub un alt aspect descrie situația din Principate germanul Chales-Frédéric

Reinhard (1761-1837), numit la 18 martie 1806 prin decretul împăratului francez rezident și comisar general pentru relațiile comerciale în Principatele

Române (de fapt, consul general în ambele Principate), care nota: „Printre țărani sunt foarte puțini proprietari de pământ; *se bucură de privilegiul rуп-tului, pe care-l împărtășesc cu toții urmașii boierilor de toate clasele decât-зуți din rang sau fără avere* și cu negustorii adunați în companii. În această clasă am putea vedea o aparență de starea a treia, dacă ar fi mai numeroasă și mai unită. Toți acești *privilegiați* sunt cuprinși sub denumirea de bresle”⁹.

Noțiunea respectivă de *bresle* (*privilegiați și bresle, mazili și bresle*) o întâlnim și la alți contemporani care au scris despre Principatele Române. Spre exemplu, călătorul rus Ignati Iakovenko (?-1870), cunoscut bine cu situația din ambele Principate, deși scrie după anexarea Basarabiei la Imperiul Rus, notează la 5 iulie 1820, în scrisoarea a 12-a, din București: „Mazilii și breslele pot fi socotite asemenea șleahței poloneze de cenzitari sau nobili cu o curte și plătesc statului doar o anumită sumă de bani, sub numele de tetraminia, adică o sumă ce se strânge odată la patru ani. Ca și cei pomeniți mai sus (boierii, boiernașii, neamurile și postelniceii), sunt însă eliberați de plata vinăriciului și de dijmărit”¹⁰.

Referindu-se la statutul de privilegiat, Ignati Iakovenko scrie că boiernașii urmează după boieri, alcătuind categoria de „neamuri”, postelnici și mazili, nu plătesc niciun fel de dări, beneficiază de statutul de privilegiat¹¹.

Noțiunea de privilegiat o putem deduce și din caracteristica generală a stărilor sociale din Moldova pe care o face contele croat Feodor Karacsay (1787-1859), care a vizitat Moldova și Bucovina de două ori (1814 sau 1815 și 1817) și scria: „În Moldova [...], toți locuitorii sunt sau țărani sau nobili; nobilul este sau boier, adică mare domn sau mazil, mic nobil de țară sau răzeș, adică pe jumătate țăran”¹².

În Basarabia, ca și în Moldova de peste Prut, sub noțiunea generică de „privilegiați” îi regăsim, în secolul al XIX-lea, pe toți cei care se aflau pe diferite „trepte privilegiate”, aceștia incluzând categoria micilor boieri de țară sau

⁹ *Ibidem*, p. 255.

¹⁰ *Ibidem*, p. 861.

¹¹ *Ibidem*.

¹² *Ibidem*, p. 755.

a boiernașilor, mazililor și ruptașilor, ruptele de vistieria și de cămara scutiți, în diferite perioade de timp, de anumite obligații fiscale fixate în diferite acte de danie emise de domnii Moldovei pe parcursul secolelor/anilor.

Ange Bally, moșier, doctor în jurisprudență, om destul de cărturar la acele timpuri (a studiat în Italia și în Franța, cunoștea greaca veche și elina/neogreaca, latina, germana), în studiul său publicat de Nicolai Iorga în limba franceză *Un ouvrage d'il y a un siècle sur la Bassarabie comme pays Moldave*, cunoscut cu situația din Basarabia, scria la câțiva ani după anexarea teritoriului dintre Prut și Nistru la Imperiul Rus: „[...] în intervalul de aproximativ 500 de ani care s-au scurs de la descălecatul lui Dragoș, vedem aici cel puțin un exemplu aproape unic în istorie: cel al unui lung șir de domnitori care, aproape toți, au plătit cu prețul vieții tristul onor al voievodatului. Ambițioșii care și-l doresc cu ardoare ajung să piară unii de sabie, spânzurați sau otrăviți, alții mor în captivitate, în exil, în umilință, iar un mic număr al celor care reușesc să evite acest trist destin duc cu ei în mormânt regretul de a fi lăsat drept moștenire generațiilor viitoare doar sărăcie și mizerie. Descendenții lor, aceia care provin din familiile cele mai celebre din istoria ținutului, se consideră în zilele noastre (în secolul al XIX-lea – V.T.) foarte norocoși dacă pot să figureze încă în categoria mazililor, a ruptașilor și a altor privilegiați (subl. n.), care se bucură doar de distincția de a nu fi confundați cu țăranii la repartizarea funcțiilor publice”¹³. Bally descrie o situație reală în care s-au pomenit stările privilegiate ale societății românești, care, pe parcursul secolelor, în condițiile diferitor împrejurări istorice, au pierdut din drepturile și privilegiile lor de altădată. Ange Bally estimează în Basarabia un număr de 9.297 de privilegiați, inclusiv: 2.059 – de mazili, 4.039 – de ruptași, 1.294 – de rupti de la Vistierie și de la Cămară, 1.905 – de postelnici și alți privilegiați¹⁴, care „[...] plătesc doar tributul legal și se bucură de scutirea integrală în corvoadă, a căror masă constituie una dintre taxele cele mai grele din ținut”¹⁵.

Din diversitatea de privilegii prezente în Principatele Române la sfârșitul secolului al XVIII-lea – începutul secolului al XIX-lea (în special fiscale) ne interesează mai mult și le vom analiza doar pe cele care s-au referit la boiernași, mazili și ruptași, ruptele de vistieria și de cămara scutiți în Basarabia, pentru o anumită perioadă de timp, de anumite obligații fiscale, dar și pe cele acordate odnodvorților, în care au intrat mazilii și ruptașii, după 1847.

În satele vechi răzășești moldovenești, cum constată cercetătorul Lucian-Valeriu Lefter, în care locuia descendența mai mult sau mai puțin

¹³ Ange Bally. *O lucrare de acum un secol despre Basarabia ca ținut moldovenesc*. Publicată de N. Iorga. Ediție îngrijită, studiu, note și comentarii de Maria Danilov. Traducere de Lucia Arnăut. București: 2016, pp. 47-48.

¹⁴ *Ibidem*, p. 124.

¹⁵ *Ibidem*, p. 126.

pauperizată a vechii boierimi, răzeșimea din care făceau parte mazilii sau treptele „privilegiate”, idealul fiecărui tânăr căsătorit era urmărirea unui *cursus honorum*, prin urcarea treptelor spre vârful piramidei sociale, sau păstrarea acelor privilegii și scutiri fiscale moștenite de la părinți. Toate năzuințele și eforturile erau menite să slujească acestui scop¹⁶. Din această cauză, constată autorul, mulți din aceste categorii ar fi vrut să beneficieze de privilegii, motiv pentru care Alexandru Vodă Ipsilanti (1786-1788) a stipulat „să rămâie mazili și neamuri numai cei ce să trag din mazili și neamuri”, condiție menținută și de Regulamentele Organice (inclusiv și în Basarabia, după 1812), mazili fiind numai „cei care vor fi cu adevărat drepți feciori de mazili și de ruptași”¹⁷.

Pentru a intra în prima treaptă a ierarhiei „privilegiaților”, categorie socială rezervată doar pentru „ficioarii de privilegiați, mazilo-ruptași, rupte a vistieriei, preoți și diaconi căsătoriți și neintrăți la nici o rânduială”, nu doar proprietatea funciară și dovada descendenței boierești era valabilă, ci și faptul deținerii „costumului” aferent acestei stări sociale: *anteriul de cutnie* – haină boierească lungă până la glezne, confecționată dintr-o țesătură de mătase cu urzeală de bumbac; *contășul* – haină luxoasă de iarnă, lungă, îmblănită cu piei scumpe, purtată de boieri; *tacâmul* sau *harnașamentul* calului cu cele necesare, și, desigur, *calul*¹⁸. În Basarabia, această trăsătură specifică vestimentației privilegiaților s-a pierdut, luând alte forme și alt colorit, rămânând mai mult în amintirea boiernașilor și mazililor, fapt ce denotă schimbarea statutului, limitarea privilegiilor, sărăcirea și decăderea acestor stări sociale.

Statutul de privilegiat în Basarabia

În Basarabia, ca și în Moldova de peste Prut, sub noțiunea generică de „privilegiați” îi regăsim, în primele decenii ale secolului al XIX-lea, pe toți acei ce se aflau pe diferite „trepte privilegiate”, care includea pe micii boieri de țară sau boiernași, mazilii și ruptașii, ruptele de vistierie și de cămară, scutiți, în diferite perioade de timp, de obligații fiscale, fixate în diverse acte de danie, emise de domnii Moldovei pe parcursul secolelor/anilor.

Imediat după anexare țarismul a căutat să păstreze în Basarabia, pentru o anumită perioadă de timp, orânduirea existentă, iar prin intermediul creării unui nou aparat administrativ de stat și politiciii coloniale să-și consolideze sprijinul său social pe baza stărilor sociale privilegiate, încercând cu insistență schimbarea structurilor sociale, recurgând la diverse metode: de la schimbarea componenței etnice a unor grupuri sociale și adaptarea altora la

¹⁶ Lucian-Valeriu Lefter. *Cum deveneai „privilegiat”. Despre statutul social în secolul al XIX-lea*, p. 43.

¹⁷ *Ibidem*.

¹⁸ *Ibidem*, p. 44.

structurile sociale, existente în guberniile ruse, până la formarea unor categorii sociale noi¹⁹.

Ca urmare, în primii ani de dominație țarismul a continuat să păstreze, pentru interesele boierimii moldovenești, aceleași instituții administrative. *Regulamentul* din 29 aprilie 1818 confirma consolidarea regimului existent. În scrisoarea adresată rezidentului plenipotențiar al Basarabiei A.N. Bahmetev, în legătură cu adoptarea noului Regulament, Alexandru I scria că guvernul va păstra în provincie componența națională și va asigura un mod deosebit de administrare a acesteia. Regulamentul acorda drepturi exclusive doar boierilor moldoveni (și privilegiile coloniștilor străini), în pofida faptului că împăratul scria că de drepturi largi va beneficia nu doar această stare socială, declarație ce a rămas pe hârtie²⁰.

Literatura de specialitate, înregistrează la momentul anexării Basarabia la Rusia 12 categorii sociale: „**1.** prinții (bei-zade, fiii domnilor Țării Moldovei) și boierii; **2.** clerul, compus din preoți și călugări; **3.** boiernașii; **4.** mazilii; **5.** ruțașii; **6.** ruța de cămară și ruța de vistierie (ruptele – *n.a.*) sau raznocinții; **7.** locuitorii orașelor, adică negustorii și mic-burghezii, la care se adaugă străinii și evreii; **8.** bejenarii, adică coloniștii sârbi și bulgari, veniți din alte teritorii ale Turciei; **9.** scutelnicii și poslușnicii; **10.** țiganii sedentari, ai domniei și ai moșierilor; **11.** țărani și **12.** breslașii”²¹.

O formă mai compactă a societății basarabene este reflectată în *Regulamentul* din 1818, care confirma următoarele categorii sociale: *clerul, dvorenimea, boiernașii, mazilii, ruțașii, negustorii și mica burghezie, țărani sau coloniștii agricoli, țiganii (care aparțineau statului și moșierilor) și evreii*²². Aceste categorii sociale sunt confirmate și de *Regulamentul* din 29 februarie 1828²³.

În Basarabia, ca și în Moldova de peste Prut, sub noțiunea generică de „privilegiați” îi regăsim, în primele decenii ale secolului al XIX-lea, pe toți acei ce se aflau pe diferite „trepte privilegiate”, care includea pe micii boieri de țară sau boiernași, mazilii și ruțașii, ruptele de vistierie și de cămară, scutiți, în diferite perioade de timp, de obligații fiscale, fixate în diverse acte de danie, emise de domnii Moldovei pe parcursul secolelor/anilor.

Deși statutul de *privilegiat* era fixat în principalele acte legislative emise de administrația imperială, timpul a intervenit în statutul social-economic și politic al privilegiaților. Această constatare o putem deduce din listele recen-

¹⁹ Valeriu Mutruc. *În așteptarea reformelor. Viața agrară a Basarabiei în primele decenii ale stăpânirii imperiale ruse*. Iași: Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2019, p. 157.

²⁰ Устав образования Бессарабской области 1818 г. Кишинев: 1818, с. 2.

²¹ А.А. Скальковский. Историческое введение в статистическое описание Бессарабской области. В: ЖМВД, СПб.: 1846, ч. 13, сс. 413-415.

²² Устав образования Бессарабской области 1818 г., сс. 16-21.

²³ Agenția Națională a Arhivelor (ANA), F. 2, inv. 1, d. 1197, f. 5; d. 1852, ff. 13 verso-14.

sămintelor fiscale efectuate în Basarabia în anii '30-'50 ai secolului al XIX-lea, în care boiernașii, mazilii și ruptașii, ca și categoria ruptelor și nu doar (străinii și convertiții²⁴), erau incluși, de multe ori, într-un compartiment unic, cel de „clasă privilegiată / *привилегированного класса*”, iar stările neprivilegiate ale țăranilor – în cel al „stărilor de rând / *простого состояния*”²⁵.

Exemplu elocvent, în acest sens, ne servesc listele generale ale recensământului fiscal din 1835, prezentate de administrația județeană Orhei Administrației Regionale, în care stările sociale/fiscale privilegiate – boiernașii, mazilii, ruptașii, ruptele și altele – nu sunt indicate separat, ca în celelalte județe ale Basarabiei, dar sunt incluse într-o singură listă, într-un compartiment unic/comun, cel al **privilegiaților**²⁶.

Greutatea în obținerea statutului de privilegiat a provocat nemulțumirile acestor stări sociale și fiscale, care se adresau permanent instituțiilor locale, regionale și imperiale cu demersuri și plângeri în care invocau soluționarea cazurilor apărute. Situația s-a acutizat în special după aplicarea în Basarabia a recensământului fiscal din 1835, când mulți dintre ei, din diverse motive (lipsa sau pierderea actelor în urma incendiilor sau furturilor, prezența actelor la alți membri ai familiei sau în diferite instituții regionale sau persoane oficiale, neprezentarea la timp a documentelor în instituțiile regionale etc.), au nimerit în categoria birnicilor.

Ca rezultat, în mai 1836 Consiliul Regional al Basarabiei examinează întrebarea privind drepturile și privilegiile tuturor stărilor sociale din Basarabia, subiect ce era pe ordinea de zi de mai mult timp. Conform informațiilor primite de la consulul rus din Moldova, s-a constatat: **1.** în timpul evenimentelor din 1821 (revoluția lui Tudor Vladimirescu și Eteria) și incendiului care s-a produs la palat, toate actele vechi cu privire la drepturile și privilegiile stărilor sociale s-au pierdut; **2.** din raportul fostului Comitet Provizoriu datat cu 5 mai 1817, prezentat la cererea rezidentului plenipotențiar al Basarabiei, generalului A.N. Bahmetev, referitor la drepturile și privilegiile tuturor stărilor sociale privilegiate din Basarabia, se poate de constatat că Comitetul se obliga să finiseze examinarea acestei întrebări, dar din dosarele prezentate Consiliului Suprem al Basarabiei de Cărmuirea Regională nu se poate afla dacă a finisat sau nu examinarea acestei întrebări deoarece nu se cunoaște unde s-ar afla aceste dosare; **3.** în examinarea acestei întrebări Consiliul Regional urma să țină cont de toate actele legislative care au fost emise după publicarea Colecției complete de legi ale Imperiului Rus pe care Consiliul nu le avea la dispoziție și **4.** că listele prezentate în Consiliu sunt fără anexa documentelor

²⁴ A se vedea, spre exemplu: ANA, F. 134, inv. 2, d. 834, ff. 96 verso-97 verso.

²⁵ Pentru detalii, a se vedea, spre exemplu, listele populației, conform recensământului fiscal din 1835, pentru ținutul Orhei (ANA, F. 134, inv. 2, d. 834, ff. 23-57).

²⁶ A se vedea mai detaliat: ANA, F. 134, inv. 2, d. 834, ff. 23, 24-57.

originale care ar demonstra dreptul la privilegia solicitată, dar se stipula că aceste documente se află în diferite instituții regionale sau la diferite persoane oficiale. Ca rezultat, fără examinarea prealabilă a documentelor solicitate, Consiliul Regional al Basarabiei întâlnea greutăți în expunerea punctului de vedere pe marginea problemei solicitate și cerea prezentarea documentelor suplimentare care l-ar ajuta în luarea deciziilor finale. Necesitatea stringentă a documentelor în examinarea acestei probleme era dictată și de faptul că Consiliul a primit dispoziția de a-și expune punctul de vedere și pe următoarele subiecte: **1.** examinarea întrebării privind drepturile și privilegiile tuturor stărilor sociale din Basarabia urma să aibă loc în cadrul Adunării Generale a tuturor stărilor sociale, fără a leza interesul țăranilor și al orășenilor; **2.** Consiliul urma să-și expună punctul de vedere dacă persoanele contribuabile pot fi numite în continuare în diferite funcții și de câți ani de serviciu este necesar pentru ca *boiernașii* să ajungă la primul grad de ober ofițer și în ce categorie funcționarii de birou pot primi acest grad; **3.** să adopte o decizie privind stabilirea stării sociale în care ar putea fi incluse *rupta de cămara* și *rupta de vistieria*; **4.** să dea răspuns la întrebarea pusă de Administrația Financiară a Basarabiei dacă Adunarea Deputaților Nobilimii din Basarabia a fost în drept de a-l promova pe boiernașul Ioan Vlasov în categoria nobililor și de a-i acorda fiului acestuia dreptul de a se încadra în serviciul Tribunalului Civil al Basarabiei; **5.** să se preocupe de îmbunătățirea situației țiganilor care se află în posesiunea proprietarilor funciari din Basarabia; **6.** să stabilească modalitățile de remunerare a persoanelor care, în baza dreptului și privilegiilor de care dispuneau, s-au folosit de breslași, după anularea acestui drept; **7.** să decidă dacă moșiile mănăstirești din Basarabia și cele ce aparțin raznocinților urmează a fi supuse încasărilor ca și cele nobiliare, potrivit prevederilor paragrafului 12 din Regulamentul despre alegerile nobiliare²⁷.

Președintele Tribunalului Penal din Basarabia C.Ya. Reva, care a semnat la 13 iunie 1836 adresa din numele Consiliului Regional al Basarabiei, fiind membru al acestei instituții, scria că pentru soluționarea întrebării privind drepturile și privilegiile tuturor stărilor sociale din Basarabia este necesar de a cere de la Cărmuirea Regională a Basarabiei și de la arhiva acestei instituții, de la Administrația Financiară a Basarabiei, de la Tribunalul Regional și de la Adunarea Deputaților Nobilimii din Basarabia toate dosarele care au tangență cu această problemă, care se află în aceste instituții și din care se poate afla despre drepturile și privilegiile stărilor sociale privilegiate din provincie. În plus, C.Ya. Reva mai solicita toate dispozițiile și deciziile adoptate pe această problemă, pe care Consiliul Regional încă nu le-a primit. Pentru a urgența soluționarea cazului era necesară lista tuturor locuitorilor care beneficiau

²⁷ ANA, F. 88, inv. 1, d. 850, ff. 2-4.

de privilegii, dar care până la acel moment încă nu prezentase documentele de rigoare solicitate de Cârmuirea Regională a Basarabiei. Listele urmau a fi prezentate polițiilor orășenești și celor județene care, la rândul lor, urmau să ceară acestor persoane să prezinte documentele de rigoare²⁸.

Soluționarea anevoioasă a acestei întrebări l-a impus pe guvernatorul militar al Basarabiei, care îndeplinea și funcția de guvernator civil al Basarabiei și de șef al Administrației speciale a orașului Ismail, să adreseze la 11 august 1836 Adunării Deputaților Nobilimii din Basarabia un demers prin care solicita urgentarea cazului și prezentarea documentelor solicitate de Consiliul Regional cu privire la stările sociale privilegiate din Basarabia²⁹.

Din cele relatate putem concluziona că deși statutul de privilegiat era fixat în principalele acte legislative adoptate de administrația imperială și implementate în Basarabia după anexarea ei la Imperiul Rus, întrebarea legată de privilegiile fiecărei categorii sociale/fiscale în parte n-a fost rezolvată până la capăt din cauza schimbărilor intervenite și a încercărilor de a adapta instituțiile sociale locale la modelele imperiale. Modalitatea de soluționare a acestor probleme va fi examinată în capitolele ce urmează.

Boiernașii constituiau categoria socială inferioară a boierimii. Majoritatea izvoarelor atestă că boiernașii s-au format, în fond, din boierii mai săraci sau decăzuți sau prin ascensiunea unor mici stăpâni de pământ, care ajungeau să capete o slujbă sau o dregătorie inferioară – de la polcovnici, postelnici, vel-căpitani și până la vel-șătrari. După anexarea Basarabiei la Imperiul Rus, autoritățile imperiale i-au egalat pe boiernași în drepturi cu nobilii personali ruși, acordându-le diferite înlesniri și privilegii. În *Regulamentul* din 29 aprilie 1818 se menționa că „sub denumirea de boiernași (*boierinași*) se subînțelege nu clasa de proveniență nobiliară și care nu a ajuns la cele mai de sus ranguri boierești, dar cei care au dobândit funcții mai mici până la vel-șătrar. Ei vor beneficia de drepturi de noblețe personale, iar urmașii lor vor intra în categoria mazililor”, „[...] care nu mai beneficiau de aceste privilegii”³⁰. În cazul în care văduvii boiernași sau copiii de boiernași se căsătoreau cu reprezentanți ai altor categorii sociale, aceștia urmau să fie înscriși în categoria mazililor³¹.

Boiernașilor li se acorda dreptul de a se angaja la serviciu în instituțiile de stat; erau scutiți de pedeapsa corporală și eliberați de plata impozitelor și îndeplinirea prestațiilor (în baza cărților de danie emise de domnii Moldovei sau a obiceiului pământului; erau scutiți de o parte din goștină și de seatină de pe oi, albine și porcine; în egală măsură, de vădrărit asupra unui

²⁸ *Ibidem*, ff. 4-5.

²⁹ *Ibidem*, f. 6.

³⁰ *Устав образования Бессарабской области 1818 г.*, c. 17; ANA, F. 5, inv. 3, d. 747, ff. 22 verso-23.

³¹ ANA, F. 3, inv. 1, d. 429, ff. 109 verso-111; F. 88, inv. 1, d. 95, ff. 35-40.

număr stabilit de vedre de vin, iar pentru un număr mai mare de oi, albine și porcine erau obligați să plătească în baza legilor stabilite de guvernul moldovenesc); aveau dreptul să dispună de proprietăți funciare și chiar de țigani șerbi.

În plus, *Regulamentul* din 29 aprilie 1818 permitea boiernașilor care „locuiau pe pământurile proprii, pământurile statului sau cele moșierești, să-și păstreze dreptul de altădată de a obține proprietăți imobiliare, cum ar fi: moșii populate și nepopulate și alte acareturi”. Boiernașii, care nu dețineau un lot de pământ până la 300 de desetine nu aveau dreptul să participe la alegerile în Adunarea Deputaților nobilimii din Basarabia, dar puteau fi aleși doar în diferite funcții în instituțiile ținutale.

Deși boiernașii nu aveau dreptul de a participa la alegeri în Adunarea Deputaților nobilimii din Basarabia, respectiv și la alte alegeri, aceștia, prin dispoziția din 29 februarie 1820, dată Cărmuirii Regionale a Basarabiei de către A.N. Bahmetev în legătură cu intenția nobilimii de a trimite deputați la Sankt Petersburg, au primit dreptul, alături de alte categorii sociale și fiscale – mazili, ruptași și negustori și țărani – de a participa la alegeri, înaintând din rândurile lor deputați, pentru a fi reprezentați în capitală sau, după cum se menționa în dispoziție: „[...] de a alege și din treptele lor deputație”³².

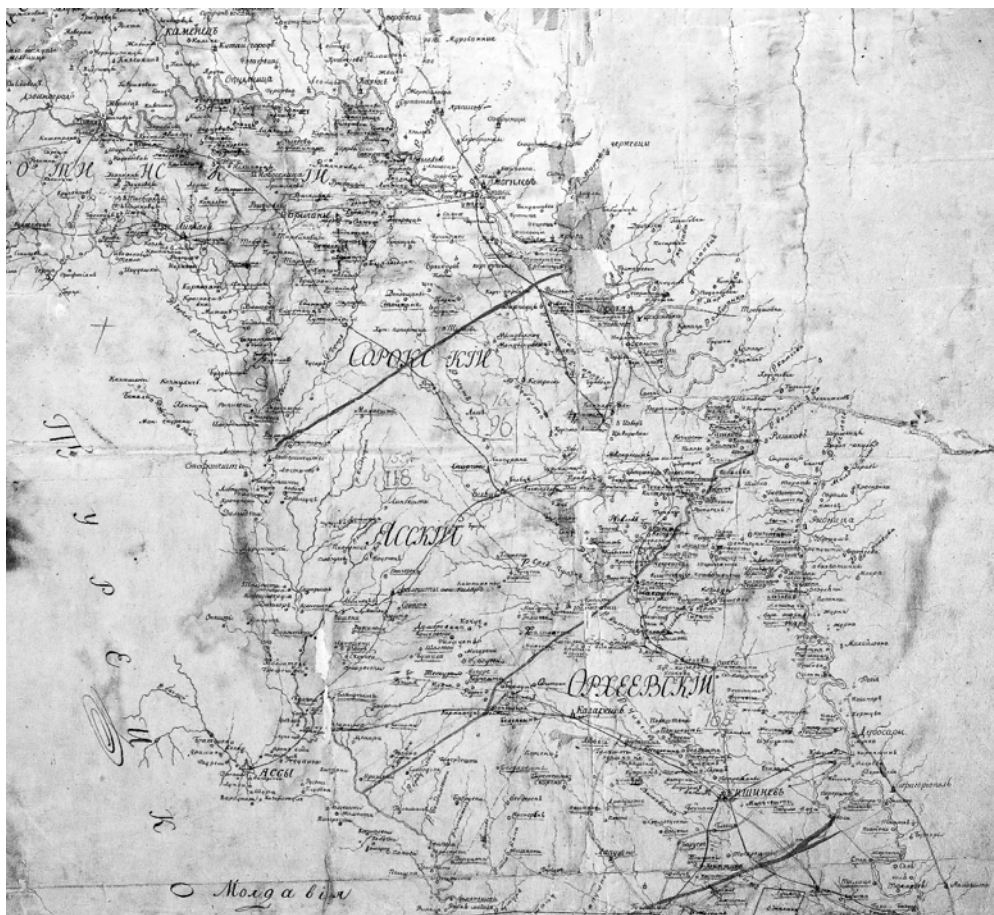
Și *Regulamentul* din 29 februarie 1828 a confirmat statutul boiernașilor, repetând, de fapt, pe cel din 1818, fără a face schimbări esențiale³³. Și majoritatea izvoarelor care au urmat atestă că boiernașii constituiau categoria cea mai de jos a boierimii. Într-un document cu privire la starea diferitor clase ale populației din Basarabia, datat cu 1843, se stipula: „După boieri urmează clasa așa-numiților *boiernași*. Această clasă era alcătuită în Principate din funcționari de rang inferior: în Moldova, spre exemplu, din așa-numiții polcovniciei, postelniciei, vel-căpitani și vel-șătrari. Guvernul rus i-a inclus în categoria nobililor personali atât pe acei pe care i-a primit în supușenia sa, cât și pe urmașii lor, în baza documentelor autentice care demonstau proveniența lor socială, scutindu-i de pedeapsa corporală, de impozitele personale și de celelalte dări de stat, obștești, în bani și în natură”³⁴, drept confirmat și de *Regulamentul privind drepturile de apartenență la stările sociale ale locuitorilor Basarabiei* din 10 martie 1847³⁵.

³² Cf. V.Tomuleț. Statutul boiernașilor din Basarabia în prima jumătate a secolului al XIX-lea. În: *Tyragetia. Istorie. Muzeologie. Anuarul Muzeului Național de Arheologie și Istorie a Moldovei. Serie nouă*. Vol. XIV (XXIX), nr. 2, Chișinău, 2020, pp. 121-154.

³³ ANA, F. 2, inv. 1, d. 1197, f. 5; d. 1852, ff. 13 verso-14.

³⁴ Права состояния разных классов народонаселения Бессарабской области. În: ЖМВД, ч. III. СПб.: 1843, с. 56.

³⁵ ANA, F. 88, inv. 1, d. 1216, f. 3.

Harta Basarabiei la 1818 (Ținuturile Hotin, Soroca, Iași și Orhei – fragment)
(ANA, F. 11, inv. 1, d. 1)

Fiind o categorie socială privilegiată, boiernașii s-au încadrat activ în viața economică și socială a Basarabiei. Pe unii din boiernași îi întâlnim ca arendași de moșii la marii proprietari funciari sau ocupând deferite funcții în instituțiile ținutale sau locale, în dependență de studii, cunoașterea limbii ruse și influența pe care o aveau părinții sau una din rude.

A stabili numărul boiernașilor pe întreaga Basarabie este dificil. Dificultatea în a depista numărul boiernașilor, constă nu numai în faptul că ei nu erau incluși în listele contribuabililor. Deseori, boiernașii erau incluși, alături de mazili și ruptași, în noțiunea generică de **răzeși**. Autorul studiului *Despre drepturile de avere a diferitor clase ale populației din Basarabia*, datat cu anul 1843, scria în acest sens: „Țăranii care dețineau în proprietate loturi de pământ, la fel mazilii și ruptașii și chiar mica nobilime în persoana boiernași-

lor, sunt numiți în Basarabia cu numele generic de *răzeși*. Din această cauză, această denumire (categorie – *n.a.*) nu prezintă o stare socială deosebită. De obicei, răzeșii locuiesc, pe loturile ce le aparțin în hotarul unui sat, deseori în unul și aceeași sat sau cătun. Alteori ei au case proprii în satele moșierești sau târguri, alături de țărani³⁶.

Este sugestiv și faptul că în unul din documentele administrației regionale de la mijlocul anilor '20 ai secolului al XIX-lea se sublinia că „boiernașii nu trebuie racordați cu mazilii. *Primii* beneficiază de drepturile nobililor personali, însă nu pot transmite aceste drepturi copiilor lor, considerent din care și titlul respectiv urmează să dispară în curând, din cauza că la noi nobilii personali se numesc *raznocinți* și copiii lor sunt puși în situația să avanseze de sine stătător până la gradul respectiv; *cei de-al doilea*, adică mazilii, reprezintă o clasă privilegiată, ca cea a *odnodvorților*, proveniența cărora, ca și cea a mazililor, este aproape identică. Toate privilegiile lor față de ceilalți locuitori/săteni sau foștii țărani constau doar în faptul că ei plătesc dările cu un leu mai puțin³⁷.

Boiernașii erau folosiți, alături de mazili de administrația locală pentru rezolvarea diferitor probleme de ordin administrativ, ceea ce provoca de cele mai multe ori nemulțumirea și protestul acestora. În timpul discuției plângerii boiernașilor și mazililor din 1823 Mareșalului regional al nobilimii din Basarabia a fost nevoit să recunoască că „[...] unii boiernași și mazili, care potrivit situației lor materiale se egalau cu moșierii, acum [...], și-au pierdut completamente curajul, au sărăcit și au ajuns într-o situație jalnică”. Aceștia s-au plâns în repetate rânduri administrației regionale și guvernatorului general al Novorosiei și Basarabiei. Ca rezultat, în urma demersului lui M.S. Voronțov din august 1825, în februarie 1826 a urmat dispoziția lui C.A. Catacazi, prin care judecătoriilor locale li se interzicea de a-i mai folosi de acum înainte pe mazili și boiernași în misiuni de serviciu. În caz de necesități stringente, în baza dispoziției din 30 septembrie 1827, judecătoriile locale puteau apela la mareșalii regionali ai nobilimii în subordinea cărora erau boiernașii, mazilii și ruptașii, pentru a se folosi de serviciile lor³⁸.

Problema privind impunerea fiscală a categoriilor sociale privilegiate a reapărut în primăvara anului 1847, când apare problema impunerii locuitorilor Basarabiei impozitului bănesc în locul serviciului militar. La 27 februarie 1847, Mareșalul regional al nobilimii scria în adresa Consiliului Regional al Basarabiei că „printre locuitorii Basarabiei se află și categoria boiernașilor, mazililor și ruptașilor. Conform vechilor obiceiuri moldovenești, care și-au găsit reflectare în *Regulamentul* din 1818, în compartimentul despre dreptu-

³⁶ Права состояния разных классов народонаселения Бессарабской области, ... сс. 61-62.

³⁷ Arhiva de Stat din regiunea Odesa (ASRO). F. 1, a. 1825, inv. 214, d. 16, f. 83.

³⁸ ANA. F. 2, inv. 1, d. 1852, ff. 8-8 verso, 12 verso-13 verso, 24-25.

rile și privilegiile locuitorilor toți ei au fost separați de populația contribuabilă, primilor acordându-li-se drepturile de care se bucură nobilii personali, iar ultimii având obligația să plătească impozitul de mazil și ruptași, cunoscut din cele mai vechi timpuri, cu denumirea de *dajdie*. Acest privilegiu, confirmat prin decizie imperială și în 1828, a rămas în vigoare până în prezent”. Reieșind din acest considerent Mareșalul regional al nobilimii scria că boiernașii, mazilii și ruptașii nu pot fi incluși în categoria populației contribuabile, deoarece ei „[...] constituie o categorie socială privilegiată și, respectiv, urmează a fi scutiți de impozitul bănesc în locul serviciului militar, scutire a cărei aplicare a fost deja prevăzută în decizia imperială”³⁹.

Funcționarii care au alcătuit adresa privind situația boiernașilor și mazililor din Basarabia au intuit corect că categoria boiernașilor în curând urmează să dispară. Această idee poate fi ușor observată analizând recensămintele fiscale care au avut loc în Basarabia. Dacă în timpul recensământului VIII (1835) în Basarabia erau înregistrați 199 de boiernași moldoveni, în timpul recensământului IX (1850) – 116, apoi în timpul recensământului X (1859) boiernașii nu mai figurează ca stare socială în cadrul acestui izvor fiscal (aceștia urmează a fi căutați în rândurile nobililor personali)⁴⁰.

Boiernașii erau văzuți adesea ca un fel de patriarhi ai obștilor țărănești. Însă, cu dispariția generațiilor care au fost martorii anexării Basarabiei la Imperiul Rus, copiii acestora au completat rândurile mazililor, iar după lichidarea mazililor ca stare socială în 1847, aceștia au completat rândurile odnodvorților. Prin urmare, țarismul a căutat să lichideze această discrepantă sau nepotrivire cu sistemul social rusesc, uniformizând o parte din categoriile sociale basarabene cu cele imperiale ruse, proces care a dus, în cele din urmă, la dispariția boiernașilor ca stare socială.

Mazilii⁴¹ ocupau în categoria stărilor privilegiate un loc de frunte. În *Regulamentul* din 1818 se menționa că „mazilii fac parte din starea socială privilegiată, păstrează pe veci dreptul ereditar și privilegiile moștenite de la domnii Moldovei”.

Mazilii erau urmașii boierilor moldoveni și ai boiernașilor, care își obținuseră pe timpul domnilor moldoveni slujbe, până la rangul de *vel șătrar*, dar care pe parcurs s-au ruinat și și-au pierdut autoritatea de altădată. În pofida acestui fapt, ei au moștenit totuși unele privilegii⁴².

³⁹ ANA. F. 88, inv. 1, d. 1142, f. 13-13 verso.

⁴⁰ ASRO. F. 3, inv. 1, d. 50, ff. 24-25; d. 76, ff. 4-5, 66-67.

⁴¹ Cuvântul „mazil” este de proveniență turcică și însemna „destituit din serviciu, în retragere”. El a apărut în Moldova în perioada suzeranității otomane, la începutul sec. al XVII-lea, și era utilizat oficial atât cu referință la Domnul Moldovei, care era înlocuit de un succesori numit de Poartă, cât și cu referință la boieri, pe care noul Domn îi înlocuia cu alții, confirmați în acest titlu. În 1784 Constantin Mavrocordat, printr-un așezământ special, a confirmat statutul mazililor și obligațiile lor față de Domnie (*Instituții feudale din Țările Române. Dicționar...*, p. 285).

⁴² Arhiva Istorică de Stat din Rusia (AISR). F. 560, inv. 6, d. 575, f. 3.

Unii cercetători consideră că prin reforma agrară Constantin Mavrocordat „i-a împărțit pe boieri, conform vechimii neamului și dregătoriei, în două categorii distincte: **boieri mari** (*veliți* în Țara Românească și de *treapta întâi* – în Moldova) cu urmașii lor (*neamuri*), scutiți total de dări, și **boieri mici** (numiți *mazili* în ambele Principate), scutiți de dijmărit, vinărit ș.a. prestații, dar obligați să achite o dare personală”⁴³.

Cei care s-au ocupat de această categorie socială constată că „condiția de mazil era ereditară”. Caracterul ereditar al noțiunii de mazil s-a păstrat până în secolul al XIX-lea. Mazilii erau numai „cei care vor fi cu adevărat drept feciori de mazili și ruptași”. Reieșind din considerentul că au fost multe cazuri de însușire abuzivă a acestei categorii sociale, după Alexandru Ipsilanti (1786-1788) s-au luat măsuri „să rămâie mazili și neamuri numai cei ce se trag din mazili și neamuri”, iar cel care revendica statutul de mazil urma să demonstreze cu mărturii și documente vechi că este „drept fecior de mazil”, iar vel vistierul, în competența căruia era examinarea acestor cazuri, după examinarea documentelor era în drept să-i așeze în tablele vistieriei, „la rânduiala mazililor”.

Unii cercetători, referindu-se la termenii boier și mazil, constată că „«boier» și «mazil» nu sunt categorii *contrare*, că sunt ordonate ierarhic (pentru că un boier cu funcție e superior unui mazil), că termenul *mazil* poate fi determinant al lui *boier* sau o categorie independentă, paralelă”. Esențial, atât la boieri cât și la mazili, este o anumită atitudine pe care unii o numesc „*mândrie de clasă*” – conștiința „*tragerii din neamuri*” – și de aici o evidentă preocupare genealogică pentru memoria strămoșilor. Iar aceasta este o dovadă incontestabilă a caracterului *ereditar* al clasei nobile românești⁴⁴.

Unii cercetători, referindu-se la termenii boier și mazil, constată că „«boier» și «mazil» nu sunt categorii *contrare*, că sunt ordonate ierarhic (pentru că un boier cu funcție e superior unui mazil), că termenul *mazil* poate fi determinant al lui *boier* sau o categorie independentă, paralelă”. Esențial, atât la boieri cât și la mazili, este o anumită atitudine pe care unii o numește „*mândrie de clasă*” – conștiința „*tragerii din neamuri*” – și de aici o evidentă preocupare genealogică pentru memoria strămoșilor. Iar aceasta este o dovadă incontestabilă a caracterului *ereditar* al clasei nobile românești⁴⁵.

După anexarea Basarabiei la Imperiul Rus, cărțile de mazil, eliberate de domnii Moldovei Mihai Suțu și Alexandru Moruzi, care confirmau starea lor

⁴³ E. Cozma. Izvoarele prestatistice și statistice din Principatele Române (secolul al XVIII-lea). În: *Istorie, cultură și cercetare*. II. Coordonatori Dumitru-Cătălin Rogojanu, Gherghina Boda. Târgoviște: 2017, p. 50.

⁴⁴ Z. Diaconescu. Boieri și mazili în teritoriile înstrăinate (Bucovina și Basarabia). În: *Arhiva genealogică*, III (VIII), nr. 3-4, Iași, 1996, 1/238, pp. 2/238, 11/247.

⁴⁵ Z. Diaconescu. Boieri și mazili în teritoriile înstrăinate (Bucovina și Basarabia). În: *Arhiva genealogică*, III (VIII), nr. 3-4, Iași, 1996, 1/238, p. 2/238, 11/247.

socială, mazilii le-au prezentat în 1816, din ordinul lui A.N. Bahmetev, Comitetului Provizoriu al Basarabiei⁴⁶. În 1818 ei au fost confirmați în drepturi și și-au păstrat acele privilegii, de care beneficiaseră în trecut în Moldova. În *Regulamentul* din 1818 se menționa că „ei și neamul lor nu pot fi supuși pedepselor corporale fără sentință judecătorească, [...] vor plăti în vistieria statului impozitul numit *dajdia* și vor îndeplini prestațiile locale potrivit obiceiului moldovenesc, [...] vor vărsa în vistieria statului *goștina*, *vădrăritul* și *pogonăritul* de rând cu poporul simplu. Cât privește încasarea *desetinei*, mazilii urmau să beneficieze de privilegiile de care se bucură potrivit categoriei sociale din care fac parte”.

Din alte surse aflăm că „privilegiul de a se numi *mazil* îl aveau doar persoanele provenite din mazili. Ei plătesc impozit statului separat de celelalte categorii sociale, de la fiecare persoană de mazil câte 2 lei 90 aspri și din fiecare leu câte 15 copeici. Aceste impozite sunt fixate într-un registru special de stat și sunt folosite pentru plata salariilor. Acest impozit este plătit de 4 ori pe an, adică peste fiecare 3 luni”⁴⁷.

În Basarabia mazilii erau de două categorii: *mazilii care au primit pământ de la stat* (aceștia au intrat în categoria țăranilor de stat) și *mazilii care trăiau pe pământurile moșierești*. Însă, sub aspect economic și juridic, mazilii se deosebeau puțin de țărani. Majoritatea mazililor aveau puțin pământ. Izvoarele confirmă că mazilii trăiau în mare parte pe pământuri moșierești și în orașe. Potrivit datelor ce vizează anul 1828, din cele 2.405 familii de mazili 53 (2,2%) familii trăiau pe pământurile statului, iar 2.352 (97,8%) familii – pe pământurile deținute în arendă și în orașe⁴⁸.

Statutul socio-economic și juridic al mazililor din Basarabia a fost concretizat în adresa guvernatorului general al Novorosiei și Basarabiei din 16 mai 1838 adresată ministrului de interne, în care drepturile și privilegiile mazililor au fost specificate și expuse în felul următor: **1.** mazilii și urmașii lor nu pot fi supuși pedepselor corporale fără decizia judecății, confirmată de Senatul Guvernant; **2.** ei sunt lipsiți de titlul lor doar pentru crimele comise în baza deciziei judecății; **3.** mazilii, care locuiesc pe pământurile moșierești, sunt scutiți de prestațiile personale locale, dar în caz de necesitate, la insistența administrației, sunt impuși să îndeplinească anumite dispoziții, ce necesită anumite cunoștințe și experiență din partea lor; **4.** mazilii, ce locuiesc pe pământurile statului, la insistența obștilor sătești în care locuiesc, îndeplinesc toate prestațiile naturale locale, dar sunt scutiți de recrutare; **5.** mazilii, erau obligați să achite prestațiile de stat și dijma: impozitul de stat (*dajdia*) – 9 ruble 35 kopeici și dijma – 2 ruble 10 kopeici asigurate de la fiecare fami-

⁴⁶ ANA. F. 2, inv. 2, d. 214, f. 5.

⁴⁷ ANA. F. 5, inv. 3, d. 548, f. 134.

⁴⁸ ANA. F. 3, inv. 1, d. 1197, cert. 85, ff. 2-14; F. 134, inv. 1, d. 71, ff. 44-46.

lie; **6.** mazilii, vărsau *dajdia* și *dijma* în vistieria județeană, de achitarea la timp a impozitelor era responsabilă poliția orășenească și locală, cei care se eschivau de la îndeplinirea dărilor și prestațiilor sau le achitau cu întârziere, erau egalați cu țăranii și nevoiți să se supună legilor generale despre rău platnicii impozitelor de stat; **7.** în fiecare district, ce însuma un număr de la 100 până la 150 de familii, mazilii alegeau din rândul lor, pe un termen de 3 ani, un căpitan, atribuțiile cărora constau în supravegherea îndeplinirii la timp a dărilor și prestațiilor, funcție care nu se remunera; **8.** mazilii, care locuiau pe pământurile personale și moșierești, se subordonau instituțiilor polițienești locale, iar conflictele dintre ei erau soluționate de judecătorii județene; **9.** mazilii, care locuiau pe pământurile statului, se subordonau Administrației locale a Proprietăților Statului; **10.** în cazul în care mazilii dispuneau de un număr suficient de familii sau erau incluși în componența obștilor sătești a țăranilor de stat formau în cadrul plasei comunități sătești separate; **11.** mazililor li se permitea să treacă liber de pe pământurile statului pe cele moșierești; **12.** feciorii mazililor beneficiau de drepturi egale cu cele ale odnodvortșilor ruși pentru angajarea în serviciul militar, cei însă care finisau școli județene, puteau fi angajați și în cadrul serviciului civil; **13.** masa de bază a mazililor îndeplinea funcțiile de călărași – slujitori polițienești inferiori ⁴⁹.

În Basarabia mazilii erau promovați în funcții administrative în calitate de căpitani de mazili, alături de ocolăși sau de ocolăși în administrarea ocoalelor, sau de căpitani de târguri – în administrarea târgurilor, fiind în subordinea directă a ispravnicului. Ulterior, mazilii mai erau întâlniți în calitate de membri ai tribunalelor județene alcătuite dintr-un președinte numit de Senatul Guvernant, un membru permanent din partea Guvernului Regional, doi membri permanenți din partea nobilimii și doi membri din partea mazililor, ruptașilor și țăranilor⁵⁰.

Despre situația economică și fiscală a mazililor putem judeca după distribuirea impozitelor la care era impusă această categorie socială. Până la adoptarea *Regulamentului* din 29 aprilie 1818, mazilii plăteau impozite și îndeplineau diferite prestații locale de rând cu țăranii. După adoptarea *Regulamentului*, Consiliul Suprem al Basarabiei, în ședința consultativă din 18 aprilie 1819, a decis ca „mazilii și ruptașii să nu fie impuși birului, dar să achite numai *dajdia* în baza privilegiilor ce le-au fost acordate pe timpuri de guvernul moldovelesc”⁵¹. În 1820, A.N. Bahmetev a confirmat distribuirea impozitelor pentru mazili, ruptași și țăranii birnici. Potrivit acestei dispoziții, mazilii urmau să plătească 14 lei pentru fiecare familie și în ruble asigurate câte 0,21 copeici.

⁴⁹ ANA. F. 3, inv. 2, d. 214, cert. 18, ff. 157-181; F. 134, inv. 1, d. 71, ff. 44-46; Я.С. Гросул, И.Г. Будак. *Очерки истории народного хозяйства Бессарабии. 1812-1861 гг., ...* сс. 88-89.

⁵⁰ A. Boldur. *Autonomia Basarabiei sub stăpânirea rusească în 1812-1828*. Chișinău: 1929, p. 94.

⁵¹ ANA. F. 3, inv. 1 d. 47, certificat 7, ff. 171-178.

Pe parcurs, în sistemul de impozitare au intervenit anumite schimbări. După 1825, goștina, vădrăritul și pogonăritul la care erau impuși mazilii au fost înlocuite cu un impozit unic. Mazilii care trăiau pe pământurile statului plăteau câte 23 ruble 50 copeici, iar mazili care trăiau pe pământurile moșierești – 2 ruble 10 copeici (Tabelul 4).

Tabelul 4

Suma dărilor de stat, la care erau impuși mazilii din Basarabia, în anul 1826*

Ținuturile	Numărul total de familii	Dajdia (9 rub. 35 cop.)		Mazili care trăiau pe pământurile statului**		Mazili care trăiau pe pământurile moșierești***		În total, pe parcursul întregului an	
				(Impozite unice noi)					
				(23 rub. 50 cop.)		(2 rub. 10 cop.)			
		rub.	cop.	rub.	cop.	rub.	cop.	rub.	cop.
Orhei	1501	14034	35	-	-	3152	10	17186	45
Bender	113	1056	35	1151	50	134	40	2342	45
Akkerman	3	28	5	70	50	-	-	98	55
Ismail	1	65	45	-	-	14	70	80	15
Hotin	120	1122	-	-	-	152	-	1378	-
Iași	645	6030	75	-	-	1354	50	7385	95
În total	2389	22337	15	1222	-	4907	70	28466	85

* ANA, F. 3, inv. 1, d. 780, f. 1-5.

** În schimbul dărilor: *goștina, vădrăritul și pogonăritul.*

*** În schimbul dărilor: *desetina și vădrăritul.*

Datele Tabelului confirmă că majoritatea (89,8%) mazililor erau concentrați în două ținuturi – Orhei (62,8%) și Iași (27%). În celelalte ținuturi numărul mazililor era destul de mic – Hotin (5%), Bender (4,7%), Akkerman (0,1%) și Ismail (0,04%). Ca și în anii precedenți, ponderea de bază a dărilor revenea dajdiei ce constituia 78,8% din suma tuturor dărilor. Discrepanță mare în valoarea impozitelor plătite de mazili (dar cum vom constata mai jos și de ruptași) se lămurește prin aceia că mazilii trăiau pe pământurile moșierești erau supuși și altor obligațiuni pe care trebuiau să le îndeplinească față de moșier. Mazilii care trăiau pe pământurile statului erau impuși la aceleași impozite și dări la care erau impuși țărani de stat.

Plata diferitelor impozite și dări a afectat serios situația economică a mazililor. Ca urmare, creșteau datoriile lor. Spre exemplu, potrivit registrului fiscal din 1826, mazilii urmau să plătească un impozit în valoare de 28.467

ruble, iar datoriile au constituit suma de 7.145 ruble⁵². Statistica pentru anii 1827-1828 demonstrează că cca 98% din numărul total de mazili trăiau pe pământurile moșierești și în orașe și doar ceva mai mult de 2% trăiau pe pământurile statului. Mazilii care trăiau pe pământurile statului plăteau însă un impozit mult mai mare (în medie, câte 32 ruble 85 copeici de familie), constituind 6% din suma totală, iar mazilii care trăiau pe pământurile moșierești și în orașe plăteau un impozit mai mic (în medie, câte 11 ruble 45 copeici de familie), constituind 94% din întreaga sumă⁵³.

Pe parcursul anilor mulți din mazili au îndeplinit funcțiile de **călărași**. Ei alcătuiau miliția pământeană și se aflau la dispoziția ispravnicilor pentru executarea diferitelor porunci în cadrul ținutului, și anume: pentru a îndemna populația să presteze corvezile, pentru a percepe impozitele, pentru a servi în calitate de curieri ș.a. Fiecare călărăș trebuia să dispună de cal de călărie și să fie în careva măsură înarmat. Ei erau angajați în acest serviciu din partea satelor scutite de orice corvoadă și impozit, în afară de încartiruire. Călărașii se supuneau nemijlocit ispravnicului. La dispoziția ispravnicului erau nu mai puțin de 30 de călărași. Ei primeau anual o soldă de 250-300 lei⁵⁴.

Potrivit Regulamentului din 10 februarie 1847, mazilii împreună cu urmașii ruptașilor au fost egalați în drepturi cu *odnodvorții* – categorie privilegiată de țărani în Rusia. Astfel, cuvântul *mazil* a fost scos din terminologia oficială a Imperiului⁵⁵. În pofida acestui fapt, mazilii au continuat să-și păstreze identitatea, denumirea și statutul, conștiința și spiritul național, deoarece nu-și căsătoreau niciodată fiii și fiicele lor cu tineri de altă origine socială, inferioară și de origine străină, în special de origine rusă – lucru considerat ca umilire a demnității naționale⁵⁶.

Unii din mazili erau știutori de carte. Numărul lor poate fi determinat, din diverse cereri, plângeri și reclamații adresate de ei instituțiilor ținutale, regionale și imperiale, în special după petrecerea recensămintelor fiscale (1824, 1835, 1850, 1858), în urma cărora, unii din ei n-au fost confirmați, din diverse motive, în categoria socială de mazil. Ca rezultat, în baza deciziei Consiliului Regional al Basarabiei judecătoriile ținutale/județene, urmau să cerceteze la fața locului mărturiile a 24 de mazili/odnodvorți care urmau să confirme sau să infirme starea privilegiată a acestor persoane. Majoritatea din semnatari, a numeroaselor cazuri care au fost examinate, au semnat cu caractere româno-chirilice (excepție făcând doar câțiva care au semnat cu

⁵² ANA. F. 3, inv. 1, d. 774, ff. 131-132.

⁵³ ANA. F. 3, inv. 1, d. 985, cert. 78, ff. 7-16, d. 1197, cert. 85, ff. 2-14.

⁵⁴ Cf. V. Tomuleț. Statutul călărășilor din Basarabia: de la administrația moldovenească la cea imperială rusă. În: *Tyrageția*. Istorie. Muzeologie. Anuarul Muzeului Național de Arheologie și Istorie a Moldovei. Serie nouă. Vol. VII (XXII), nr. 2, Chișinău, 2013, pp. 9-29.

⁵⁵ AISR. F. 1291, inv. 48, a. 1904, d. 6, f. 109-111.

⁵⁶ I. Pelivan. *La Bessarabie sous le régime russe (1812-1918)*. Paris : 1919, p. 54.

caractere rusești, caracteristice secolului al XIX-lea) ce atestă faptul că erau știutori de carte, sau cel puțin aveau cunoștințe elementare de carte și au făcut studii⁵⁷.

Mazilii sunt un exemplu clasic de manifestare diversă a identității sociale din simplul considerent că aceștia s-au considerat și s-au identificat ca o comunitate aparte, superioară altor categorii sociale, în special țăranilor, datorită statutului privilegiat deținut de ei în cadrul sistemului social al Basarabiei. Or, dreptul de a se identifica ca mazil a dus la existența în societate, în permanență, a tendinței indivizilor ca, prin diferite metode, să fie incluși în această categorie privilegiată. Exemplul familiilor de mazili și boieri din Basarabia este o dovadă în plus că aceștia nu se înrudeau cu categorii sociale din trepte ierarhice inferioare, cum deseori se spunea în popor – „se țineau de neamuri”.

Deși mazilii beneficiau de anumite privilegii, administrația imperială nu i agreea și a făcut tot posibilul pentru a-i suprima, văzând în ei un element național. Țarismul a încercat să promoveze politica, începută încă de Constantin Mavrocordat, de limitare a numărului de categorii sociale privilegiate, în special al celor ce nu proveneau din mediul aristocratic, din care, la acel moment, se considera că făceau parte mazilii. Această măsură a coincis și cu politica imperială rusă de lichidare a particularităților locale și de unificare administrativă și socială în provincia nou-anexată. Procesul s-a produs prin înlăturarea lor treptată din diferite funcții administrative și gospodărești și subminarea prestigiului lor social. Cu timpul, drepturile mazililor au fost limitate, aceștia fiind impuși să îndeplinească prestațiile locale și să achite diferite taxe de rând cu birnicii. Destul de evident se face acest lucru în timpul desfășurării recensămintelor fiscale, când mazilii urmau să prezinte documente ce ar confirma statutul lor social și fiscal. Ca urmare, unii din ei, din lipsa actelor sau pentru diferite încălcări, au fost transferați în categoria țăranilor, alții, ruinându-se, s-au dizolvat în categoriile sociale înrudite ale țăranimii. În pofida acestui fapt, mazilii au continuat să-și păstreze trăsăturile distincte de ordin social și spiritual și după transferarea lor conform Regulamentului din 10 martie 1847 în categoria *odnodvorților*. Astfel, s-a scos din terminologia oficială a Imperiului cuvântul *mazil*⁵⁸, deși mazilii au continuat încă mult timp să-și păstreze distincțiile sociale, constituind în satul basarabean o categorie distinctă.

Ruptașii constituiau o altă categorie privilegiată a populației din Basarabia. Ei se împărțeau în trei grupuri distincte: *ruptași* (descendenți ai

⁵⁷ Cf. V. Tomuleț. Mazili știutori de carte din Basarabia în secolul al XIX-lea. În: *Unitatea Limbii și Culturii Române*. Lucrările prezentate la Congresul Internațional al Culturii Române. Ediția I. Timișoara: 2018, pp. 903-920.

⁵⁸ AISR. F. 1291, inv. 48, 1904, d. 6, ff. 109-111.

clerului), *ruptași de vistierie* și *ruptași de cămară* (ruptele). Spre deosebire de mazili, care erau o categorie socială privilegiată, *ruptașii* aveau statut de categorie privilegiată fiscală. Autorul termenului *ruptaș*, expus în dicționarul *Instituții feudale din Țările Române*, constată că aceștia erau o „categorie fiscală privilegiată care plătea dările prin sistemul *ruptei* sau *ruptoarei*”, posedau „cărți de ruptași” pe motiv că erau „neamuri de ruptași”, situație care se moștenește⁵⁹. Din caracteristica acestei noțiuni constatăm că autorul nu face o distincție clară despre care *ruptaș* este vorba: ***ruptașii*** descendenți din familii de preoți sau ***ruptele*** – *rupta de vistierie* și *rupta de cămară*. Însă, din expunerea succintă a termenului de ***ruptaș*** putem constata că autorul scrie anume de aceste ultime două categorii fiscale. Reieșind din caracterul divers social al acestei categorii: țărani fugari, negustori pământeni, comercianți străini, coloniști sârbi și bulgari etc., erau considerate o *categorie fiscală* și nu *una socială*.

Alți cercetători, văd însă în *ruptași* un „[...] grup social privilegiat, constituit definitiv în secolul al XVIII-lea. Starea de *ruptași* se acorda cu titlul de ereditate unor persoane din păturile neprivilegiate, în deosebi, fiilor de preoți. Plăteau o dare stabilă, mai mică decât *birul*. În schimb erau datori să exercite diferite însărcinări de caracter administrativ, polițienesc etc.”⁶⁰ De precizat că preoții erau o categorie privilegiată a societății, copiii acestora care n-au urmat calea preoției au alcătuit categoria *ruptașilor*, iar în categoria *ruptelor* intrau, cum constată corect autorii, și unele categorii neprivilegiate ale societății – țărani, răzeși, mic-burghezii, negustorii, coloniștii străini etc.

Editorii statisticii populației Țării Moldovei din 1808, văd în *ruptași* contribuabili descendenți dintr-o stare socială privilegiată a Moldovei, constituită din urmași de preoți care plăteau dajdia individual, iar prin *ruptele vistieriei* – o categorie socio-fiscală privilegiată care includea persoane străine, din afara țării, ce plăteau individual Vistieriei o parte din *bir*, conform hrisovului primit⁶¹. Limitându-se doar la persoanele străine, din afara țării, autorii limitează mult izvoarele de constituire a acestei categorii fiscale, diversitatea cărora era mult mai mare, incluzând și persoane locale care obțineau înțelegerea cu Vistieria la plata dărilor prin sistemul ruptei.

Procedura de obținere de către străini a dreptului de a fi așezați la „darea birului cu rupta” era similară cu cea a bejenarilor, izvoarele de epocă ne făcând mari deosebiri între ele. Documentele atestă că străinii prezentau o cerere (în izvoare *jalobă*) domnului Țării Moldovei, rugând să fie așezat la „darea birului cu rupta la cămară gospod sau cu rupta la vistierie”. Ulterior,

⁵⁹ *Instituții feudale din Țările Române. Dicționar*,... p. 416.

⁶⁰ *Dicționar de Istorie. Ediția a II-a revăzută și adăugită*. Chișinău: 2007, p. 339.

⁶¹ *Populația Țării Moldovei la începutul secolului al XIX-lea. Izvoare fiscale și statistice din anul 1808*. Vol. I. Editori: T.Ciobanu, T.Candu, E.Cernenchi. Chișinău: [Lexon Prim](#), 2019, p. 421.

domnul trimitea cererea respectivă, spre examinare, ispravnicului de ținut. Acesta, examinând cererea, elibera străinului, o mărturie scrisă prin care confirma că acesta într-adevăr este om străin și nu se regăsește în listele birnicilor, în baza cărei Domnia elibera certificatul de ruptaș.

Unii cercetători, analizând sistemul de impozitare a populației din Moldova descriu această categorie ca una fiscală privilegiată: începând cu secolul al XVIII-lea „[...] pentru a opri emigrarea unei părți a populației, în special din cauza exploatării fiscale, s-a căutat un nou sistem de impunere, mai echitabil, cuantumul dărilor urmând a fi fixat către vistierie în înțelegere cu contribuabilii sau cu stăpânii acestora. Această înțelegere, concretizată într-o fișă de impunere personală, întărită cu sigiliul domnesc, s-a numit *ruptă*. Prin noul sistem, introdus pentru prima oară în întreaga țară în anul 1700, generalizat, toți contribuabilii urmau să plătească dări potrivit stării lor materiale. Suma totală a impozitelor urma să fie achitată în patru rate trimestriale”⁶².

Conform *Regulamentului* din 29 aprilie 1818, ruptașii „proveneau din rândurile preoțimii [...], nu puteau fi supuși pedepselor corporale, fără sentință judecătorească [...], achitau în folosul statului impozitul numit *dajdia*, iar la îndeplinirea prestațiilor locale participau de rând cu mazilii. Desetina era încasată de la ei cu anumite facilități, în baza dispozițiilor guvernului moldovenesc; cât privește încasarea *goștinii*, *vădrăritului* și *pogonăritului*, ruptașii erau egalați cu țărani”. Din alte surse aflăm că *ruptașii* constituiau ultima categorie privilegiată a populației din Basarabia. Această categorie avea mai puține privilegii decât mazilii. Ruptașii erau descendenți din familii de preoți, protoierei și diaconi⁶³. Pentru a li se recunoaște apartenența la categoria respectivă de contribuabili, ruptașii din Basarabia, la fel ca și mazilii, au prezentat actele doveditoare instituțiilor autorizate atât în 1816, cât și în 1834.

Unii cercetători constată la 1843 că „alături de mazili se află ruptașii, sau descendenții din familiile de preoți care rămân a fi laici. Pornind de la considerentul că în Principate în categoria clerului sunt incluși propriu-zis slujitorii cultului, adică protoiereii, preoții și diaconii, iar slujitorii de rang inferior nu beneficiază de nici un fel de drepturi și privilegii, apoi situația dată a fost păstrată și în regiunea Basarabia: cei care erau deja atestați în categoria ruptașilor, erau și mai departe incluși în această categorie, adică toți copiii protoiereilor, preoților și diaconilor, în cazul în care ei nu vor dori să devină slujitori ai cultului. În toate tipurile de relații sociale și civile ruptașii din Basarabia sunt egalați cu mazilii”⁶⁴.

⁶² N. Grigoraș. *Instituții feudale din Moldova. I. Organizarea de stat până la mijlocul sec. al XVI- II-lea*. București: 1971, p. 128.

⁶³ ANA, F. 5, inv. 3, d. 548, f. 135.

⁶⁴ *Права состояния разных классов народонаселения Бессарабской области*. În: ЖМВД, ч. III, СПб.: 1843, с. 58.

Aceeași sursă scrie că, în afară de ruptași, în Basarabia mai există o categorie de oameni care au un nume deosebit: *rupta de vistierie* și *rupta de cămară*. Aceștia sunt descendenți ai coloniștilor străini, în special bulgari și sârbi, care s-au așezat în aceste locuri încă în timpul domnilor pământeni, și străinii care pentru anumite servicii au primit dreptul să achite impozitele și să îndeplinească diferite prestații, separat de masa de bază a populației. Ei și-au căpătat denumirea de *rupta de vistierie* și *rupta de cămară* de la modalitatea de prestare a impozitelor: în haznaua comună a statului (vistierie) și în haznaua personală a domnului (cămară). După anexarea Basarabiei la Imperiul Rus, această particularitate a încetat să mai existe și ambele denumiri se păstrează pur formal, ca tradiție, fără anumite drepturi și privilegii deosebite.

Harta Basarabiei la 1818 (Ținuturile Codru, Bender, Greceni și Tomarova – fragment)
(ANA, F. 11, inv. 1, d. 1)

Alți cercetători văd în *rupta de vistierie* și *rupta de cămară* categorii social-fiscale distincte ale populației din Basarabia, și nu doar fiscale, argumentându-și poziția prin statutul specific pe care îl dețineau aceste categorii⁶⁵. Potrivit unor izvoare de arhivă, în Basarabia, în primii ani după anexare cu denumirea de *ruptile* erau catalogați „[...] străinii care erau chemați pentru

⁶⁵ Cf. T.Ciobanu. Contribuții la statutul unor categorii social-fiscale din Basarabia în primele decenii după anexare (rupta de vistierie și rupta de cămară). În: *Pergament. Anuarul Arhivelor Republicii Moldova*. X-XI. 2007-2008. Chișinău, 2008, cc. 127-137.

a se statornici cu traiul pe aceste pământuri și care erau impuși unei dări al cărei quantum depindea de starea și posibilitatea fiecăruia”⁶⁶.

Statistica cu referire la ruptași atestă că ei nu constituiau o categorie fiscală numeroasă: în 1823 – 667 familii, în 1824 – 669, în 1825 – 1.226, în 1826 – 1.226, în 1827 – 1.140, în 1828 – 1.126, în 1829 – 1.071, în 1830 – 1.078, în 1831 – 1.079, în 1832 – 1.084, în 1833 – 1.103, în 1834 – 1.156 și în 1835 – 1.159 familii⁶⁷. Majoritatea ruptașilor erau concentrați în ținuturile Orhei, Iași și Hotin. Spre exemplu, în 1826 în ținutul Orhei erau atestate 596 (48,6%) familii de ruptași, în ținutul Iași – 466 (38%), în ținutul Hotin – 105 (8,6%), în ținutul Bender – 31 (2,5%), în ținutul Ismail – 22 (1,8%) și în ținutul Akkerman – 6 familii (0,5%).

Ca și în cazul mazililor, după 1825, goștina, vădrăritul și pogonăritul la care erau impuși ruptașii au fost înlocuite cu un impozit unic. Ruptașii care trăiau pe pământurile statului plăteau câte 23 ruble 50 copeici, iar ruptașii care trăiau pe pământurile moșierești – 2 ruble 10 copeici⁶⁸.

De la 10 februarie 1847, descendenți din familii de preoți – ruptașii, sunt transferați în categoria *odnodvorților*, împreună cu mazilii. Documentele și puținele cercetări atestă că dacă mazilii aveau o componență mai compactă social și etnic, componența ruptelor era destul de diversă și pestriță, incluzând elemente autohtone și străine, transferate de peste hotare în Moldova, iar ulterior și în Basarabia, din mediul țărănesc, dar și cele din mediul urban autohton, care n-au fost înscrise în categoriile privilegiate ale societății, nu aveau sediu permanent și nu erau înscrși în categoria birnicilor, beneficiau de unele privilegii în baza cărților de danie emise de domn⁶⁹.

Ruptașii propriu-zis și ruptele – ruptașii de cămara și ruptașii de vistieria, din punct de vedere economic și fiscal puțin cu ce se deosebeau unii de alții. Ponderea ultimilor, în ierarhia fiscală a Basarabiei era neînsemnată, dispărând treptat din vocabularul uzual. Deși, spre deosebire de alte categorii de țărani, ruptașii beneficiau, la început, de anumite privilegii, ei totuși nu constituiau o categorie, pe care ar fi putut conta țarismul, cum s-a încercat să se afirme în istoriografia sovietică. Pe parcurs, chiar și acele neînsemnate privilegii de care beneficiau: scutirea de prestațiile locale și pedepsele corporale fără sentința judecății au fost anulate. Ca rezultat majoritatea din ei s-au ruinat și au căzut în dependență față de moșieri și față de stat.

Odnodvorții. Categoria *odnodvorților* era cunoscută în Basarabia încă până la adoptarea *Regulamentului* din 10 martie 1847. Aceștia erau, în fond, țărani transferați din guberniile interne ruse după anexarea Basarabiei la

⁶⁶ ANA. F. 5, inv. 3, d. 548, f. 135 verso.

⁶⁷ ASRO. F. 1, inv. 249, d. 201, b-37, ff. 1-4.

⁶⁸ ANA. F. 3, inv. 1, d. 780, ff. 1-5.

⁶⁹ Cf. V. Tomuleț. Statutul și fiscalitatea mazililor, ruptașilor și *odnodvorților* din Basarabia sub regim de dominație țaristă (1812-1871). În: *Promemoria*. Revista Institutului de Istorie Socială. Vol. IV, Nr. 5-6, Chișinău, 2013, pp. 9-51.

Rusia. A stabili numărul lor este destul de dificil. Totuși izvoarele de arhivă atestă prezența lor.

În baza Regulamentului din 10 martie 1847 exponenții grupurilor avansate de contribuabili, specifice Moldovei medievale – mazilii și ruptașii, au fost transferați și au început să fie numiți *odnodvorți*⁷⁰, deși ei continuau să se numească ca, în trecut, mazili și ruptași.

Din sursele de epocă aflăm că *odnodvorții* reprezintă „o stare socială privilegiată, scutită de prestații, care își are propria cărmuire sătească și care, în loc de impozitul pe familie comun în Basarabia, plătesc o dare numită *dajdie*, mai mică decât birul”⁷¹. În plus *odnodvorții* beneficiau și de alte privilegii: **a)** nu puteau fi deposedați de avere și supuși pedepselor corporale fără sentința judecătii; **b)** erau scutiți de dările de stat și cele locale; **c)** beneficiau de dreptul de a se încadra în serviciul militar și civil de rând cu *odnodvorții* ruși; **d)** satele cu *odnodvorți* erau împărțite în plase, în frunte cu un „*starșina*” electiv etc.

În unele izvoare întâlnim și termenul *ruptași-răzeși*, în altele – *răze-și-mazili*. Aceștia erau „țărani *odnodvorți*”, care dețineau în proprietate ereditară loturi de pământ pe moșiile răzășești. Tot ei mai figurau în unele izvoare cu termenul de *răzeși-odnodvorți*⁷².

Prin legea din 10 martie 1847, *odnodvorții* din Basarabia au fost atribuiți categoriei țăranilor de stat, fiind divizați în *odnodvorți stabiliți pe domeniile statului*, care se supuneau Administrației proprietăților statului din Basarabia și *odnodvorți stabiliți pe moșiile private*, care se supuneau instituțiilor ce se ocupau de problemele țăranimii. Totuși compartimentarea nu pare a fi una corectă și reușită. În acest sens, avea dreptate P.G. Gore care scria că termenul *stabiliți (водворенных)*, nu poate fi referit la *odnodvorții* din Basarabia fiindcă, spre deosebire de *odnodvorții* din guberniile ruse, pe aceștia nimeni nu i-a stabilit pe pământ, din considerentul că ei locuiau pe pământurile lor dintotdeauna. Iar în județele în care locuiau compact – Orhei, Bălți și Soroca, pământuri de stat nici nu existau⁷³. Credem, că în categoria *odnodvorților stabiliți pe domeniile statului* pot fi incluși doar acei străini care au venit de peste hotare, în special, de peste Nistru, dar care erau puțini la număr.

După adoptarea legii din 10 martie 1847, mazilii și ruptașii au fost nevoiți să-și confirme starea socială de *odnodvorți*. Conform datelor Consiliului Suprem al Basarabiei, doar în perioada 1848-1869, în județul Iași, statutul de *odnodvorți* l-au confirmat mai mulți mazili și ruptași din satele Florești, Cucueti, Măndrești, Măgurele, Rădeni, Ciulucani, Năpădeni, Coșcodeni, Tomești, Măgura, Butești, Unțești, Sângureni, Golești, Flămânzeni, Sarata, Șofrâncani,

⁷⁰ ПСЗРИ. Собр. II, т. XXII, отд. первое, 1847, №20987. СПб.: 1848, с. 190.

⁷¹ Памятная книжка Бессарабской области на 1862 год. Кишинев: обл. тип., 1862, с. 153.

⁷² ANA. F. 24, inv. 1, d. 52, ff. 1-2.

⁷³ П.Г. Горе. Историческая записка об однопворцах (мазылах). Кишинев: [s.n.], 1908, сс. 8-9.

Dumbrăvița, Bicericani, Brânzeni, Gălășeni, Călinești, Fălești, Șoltoi, Condratești, Horești, Dumeni, Cobani, Cornești, Duruitoare, Unțești etc.⁷⁴

Pentru confirmarea noului statut social, în baza dispoziției circulare din 25 octombrie 1847 a Guvernului Regional, dosarele mazililor și ruptașilor urmau a fi examinate în ședința Consiliului Regional al Basarabiei⁷⁵. Mazili și ruptași care, din anumite considerente, la momentul aplicării în viață a legii din 10 martie 1847, nu au fost incluși în listele odnodvorților din Basarabia au fost nevoiți să prezinte documente doveditoare care ar demonstra starea lor de categorie privilegiată. Alături de actele oficiale semnate de domnii Țării Moldovei și deciziile Comitetului Provizoriu al Basarabiei, mazilii și ruptașii urmau să prezinte mărturiile a 24 de persoane din categoria stărilor sociale privilegiate, care urmau să confirme, prin depunerea jurământului, proveniența de mazil, ruptaș sau de odnodvorți a acestor persoane.

Izvoarele de arhivă ne prezintă date interesante despre evoluția numerică a odnodvorților din Basarabia pe parcursul secolului al XIX-lea. Un interes deosebit, în acest sens, prezintă datele recensămintelor fiscale din anii '30-'50 ai secolului al XIX-lea (Tabelul 5).

Tabelul 5

Numărul odnodvorților din Basarabia, conform recensămintelor fiscale ale populației*

Pe care pământuri trăiau odnodvorții	Recensămintele fiscale ale populației													
	VIII (1835)**				În %	IX (1850)				În %	X (1858)			
	Sex masculin	Sex feminin	În total	Sex masculin		Sex feminin	În total	Sex masculin	Sex feminin		În total	În %		
	Sex masculin	Sex feminin	În total	Sex masculin	Sex feminin	În total	Sex masculin	Sex feminin	În total	În %				
Statului	78	80	158	0,9	49	76	175	0,7	48	33	81	0,3		
Orășenești	475	479	954	5,3	593	551	1144	4,9	611	617	1218	4,3		
Posesie	8503	8495	16998	93,8	10533	11682	22215	94,4	13806	13112	26918	95,4		
În total	9056	9054	18110	100,0	11175	12309	23534	100,0	14465	13762	28217	100,0		

* ASRO. F. 3, inv. 1, d. 50, anii 1856-1861, f. 24; d. 76, a. 1852, ff. 4-4 verso, 66.

** Pentru anul 1835 în Tabel n-au fost incluși rupta de vistieria: 5 persoane sex masculin și sex feminin ce trăiau pe pământurile statului, 50 – pe pământurile aflate în posesie și 15 – pe pământurile orășenești. Documentul a fost perfectat la sfârșitul anilor '50 ai sec. al XIX-lea, din care cauză, mazilii și ruptașii la 1835 sânt identificați cu odnodvorții.

⁷⁴ Cf. Valentin Tomuleț. Identitatea odnodvorților din Basarabia (1847-1871). În: *Buletinul Științific al Universității de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul*, ediție semestrială, seria Științe Sociale, nr. 2 (4), Cahul, 2016, pp. 14-33.

⁷⁵ ANA, F. 3, inv. 3, d. 95, f. 1 verso.

Datele Tabelului demonstrează o tendință evidentă de creștere a numărului odnodvorților: de la 18.110 (de fapt 18.181) persoane în 1835, la 23.534 – în 1850 și 28.217 persoane – în 1858. Această tendință este una dictată, mai mult, de sporul natural al populației, specifică și celorlalte categorii sociale a populației din Basarabia. Pe parcursul întregii perioade, majoritatea absolută a odnodvorților trăiau pe pământurile deținute în posesie. Se observă și tendința de micșorare a numărului odnodvorților care trăiau pe pământurile statului și cele orășenești și majorarea, deși neînsemnată, a celor care dețineau pământuri în posesie. Aceleași date statistice ne demonstrează că majoritatea odnodvorților locuiau în mediul rural. Numărul odnodvorților care locuiau în mediul urban era în descreștere și constituia doar 5,2%, 4,9% și 4,3% din numărul total în acești ani.

Odnodvorții constituiau o categorie socială neînsemnată numeric comparativ cu restul populației. Conform datelor statistice ale populației din Basarabia din 18 iunie 1858, dar cu referință numai la persoanele de sex masculin, odnodvorților le revenea doar 11.948 (4,9%) persoane de sex masculin din numărul total de 231.384 (95,1%) persoane de țărani (Tabelul 6).

Tabelul 6

Numărul țăranilor și odnodvorților din Basarabia, conform datelor statistice din 18 iunie 1858*

Județele	Categoriile de populație						Raportul, în %	
	Țărani	În %	Odnodvorți	În %	În total	În %	Țărani	Odnodvorți
	Persoane de sex masculin							
Chișinău**	40455	17,5	2741	22,9	43196	17,8	93,7	6,3
Orhei	40501	17,5	5404	45,2	45905	18,9	88,2	11,8
Bender	7651	3,3	105	0,9	7756	3,2	98,6	1,4
Akkerman	1456	0,6	1	0,01	1457	0,6	99,9	0,1
Cahul**	2247	1,0	33	0,3	2280	0,9	98,6	1,4
Hotin	56189	24,3	201	1,7	56390	23,2	99,6	0,4
Iași	41280	17,8	2272	19,0	43552	17,9	94,8	5,2
Soroca	41605	18,0	1191	10,0	42796	17,6	97,2	2,8
În total	231384	100,0	11948	100,0	243332	100,0	95,1	4,9
În %	95,1	-	4,9	-	100,0	-	96,3	3,7

* ANA. F. 3, inv. 2, d. 596, ff. 12-13; Положение крестьян и крестьянское движение в Бессарабии. (1812-1861 годы), ..., с. 464.

** Izvorul indică că țăranii și odnodvorții din județele Cahul și Chișinău sânt indicați fără locuitorii localităților, retrocedate Principatului Moldovei conform Tratatului de pace de la Paris din 1856.

Datele sistematizate în Tabelul demonstrează destul de explicit că odnodvorții erau concentrați în patru județe ale Basarabiei: 5.404 (45,2%) persoane de sex masculin în județul Orhei, 2.741 (22,9%) – în județul Chișinău, 2.272 (19%) – în județul Iași și 1191 (10%) – în județul Soroca. În celelalte județe numărul odnodvorților era neînsemnat. În raport cu numărul total al populației pe întreaga Basarabie, odnodvorții prevalau numeric doar în județul Orhei – 11,8%, în celelalte ținuturi numărul lor era destul de mic și varia între 6,3% (Chișinău), 5,2% (Iași), 2,8% (Soroca), 1,4% (Bender și Cahul), 0,4% și 0,1% (Hotin și Akkerman).

Date prețioase, deși contradictorii, cu referință la odnodvorții din Basarabia, pentru perioada 1844-1861, conțin și anexele statistice incluse în rapoartele anuale ale guvernatorului Basarabiei prezentate instituțiilor imperiale. Ele conțin diverse greșeli și inexactități legate de metodologia de selectare și perfectare a datelor specifice timpului, deși unele tendințe putem observa (Tabelul 7).

Tabelul 7

Evoluția numerică a populației din Basarabia (persoane de ambele sexe) și raportul în procente al odnodvorților în anii 1844-1861*

Anii **	Numărul total de persoane		Inclusiv odnodvorți	Raportul odnodvorților, în %, față de numărul total
	Conform statisticii oficiale	Calculat de autor		
1844	715973	774492	562	0,1
1845	785175	785175	383	0,1
1846	809714	811821	199	0,02
1847	831108	831174	9180	1,1
1848	859417	853484	15033	1,8
1849	860255	860359	15403	1,8
1850	872884	872848	16695	1,9
1852	932511	935819	20280	2,2
1853	951376	951376	21112	2,2
1854	966954	966953	21715	2,3
1855	980031	986031	21851	2,2
1856	992841	992841	22749	2,3
1857	889832	889832	22672	2,6
1858	907018	907018	32947	3,6
1859	941221	960261	25590	2,7
1861	1014207	1014207	20656	2,0

* AISR. F. 1263, inv. 1, d. 1708, ff. 1124-1124 verso; inv. 822, d. 1784, f. 1367; inv. 1, d. 1858, ff. 1000-1000 verso; inv. 534, d. 1938, f. 593; F. 1281, inv. 5, d. 71, ff. 94-95; d. 58, f. 96; F. 1263, inv. 1, d. 2185, f. 690; F. 1281, inv. 5, d. 86, ff. 95-95 verso; d. 78, ff. 98-99; inv. 6, d. 76, ff. 102-103; d. 107, ff. 125-126.

** Datele pentru anii 1851 și 1861 lipsesc.

Datele Tabelului atestă că numărul odnodvorților din Basarabia până la începutul anilor '50 ai secolului al XIX-lea era destul de mic și nu depășea 2% din numărul total al populație, variind între 0,1% și 1,9%, excepție făcând anul 1846, când datele statistice înregistrează doar 199 (0,02%) de persoane (ce, probabil, este o eroare). Începând cu anii '50 ai secolului al XIX-lea numărul odnodvorților s-a mărit parțial variind între 2,2% și 2,7%, excepție făcând anul 1858, când datele statistice înregistrează un număr de 32.947 (3,6%) de persoane.

La 21 decembrie 1871, în baza deciziei Comitetului central țărănesc odnodvorții din Basarabia au fost împrăprietăriți. Ei au fost egalați în drepturi cu țăranii și supuși judecătoriei de plasă, păstrându-li-se totodată proprietățile funciare, pe care le dețineau până la adoptarea *Regulamentului* din 1871 privind împrăprietărirea lor. Aplicarea *Regulamentului* a necesitat informații suplimentare despre numărul odnodvorților din Basarabia. Ca rezultat, la 16 martie 1872 ministrul de Interne cere guvernatorului general al Novorosiei și Basarabiei să prezinte informații detaliate despre numărul odnodvorților din Basarabia⁷⁶. Datele privind numărul odnodvorților din Basarabia la începutul anului 1872 sunt sistematizate în Tabelul 8.

Tabelul 8

Numărul odnodvorților din Basarabia la 1 ianuarie 1872*

Județele	Numărul total						Inclusiv					
	Familii	În %	Persoane	În %	Burlaci	În %	Care trăiesc pe pământuri deținute în posesie			Care trăiesc pe pământuri răzeșești		
							Familii	Persoane	Burlaci	Familii	Persoane	Burlaci
Orhei	2653	44,2	6088	43,8	161	44,0	163	388	16	2490	5700	145
Chișinău	1303	21,7	3008	21,6	67	18,3	217	475	8	1086	2533	59
Iași	1275	21,2	2959	21,3	99	27,0	281	643	17	994	2316	82
Soroca	600	10,0	1377	9,9	32	8,7	201	467	16	399	910	16
Hotin	131	2,2	372	2,7	4	1,1	53	173	2	78	199	2
Bender	41	0,7	107	0,8	3	0,8	20	52	1	21	55	2
În total	6003	100,0	13911	100,0	366	100,0	935	2198	60	5068	11713	306
În %	100,0	-	100,0	-	100,0	-	15,6	15,8	16,4	84,4	84,2	93,6

* ANA. F. 8, inv. 1, anii 1869-1874, d. 43, ff. 41-41 verso.

⁷⁶ ANA. F. 8, inv. 1, 1869-1874, d. 43, ff. 20-20 verso, 46.

Datele sistematizate în Tabel demonstrează că 5.231 (87,1%) de familii, 12.055 (86,7%) de persoane și 327 (89,3%) de burlaci odnodvorți erau localizați în ținuturile Orhei, Chișinău și Iași, după care urmau ținuturile Soroca, Hotin și Bender și nu depășea cifra de 274 (12,9%) familii, 1.856 (13,4%) persoane și 39 (10,6%) burlaci. Prevalează odnodvorții care trăiau pe pământurile răzeșești. Aceștia constituiau în ținuturile Orhei, Chișinău și Iași 4.570 (90,2%) familii, 10.549 (90,1%) persoane și 286 (93,5%) burlaci, din numărul total de odnodvorți. În celelalte județe Soroca, Bender și Hotin numărul odnodvorților ce trăiau pe pământurile răzeșești era mai mic și constituia 498 (9,8%) familii, 1.164 (9,9%) persoane și 20 (6,5%) burlaci.

Majoritatea absolută a odnodvorților trăiau pe pământurile deținute în posesie. Se observă și tendința de micșorare a numărului odnodvorților care trăiau pe pământurile statului și cele orășenești și majorarea, deși neesențială, a celor care dețineau pământuri în posesie. Aceleași date statistice ne demonstrează că majoritatea odnodvorților locuiau în mediul rural. Numărul odnodvorților care locuiau în mediul urban era în descreștere și constituia un număr destul de mic din numărul total al populației.

Cele relatate ne permite să concluzionăm că țarismul a promovat în provincia nou-anexată o politică imperial-colonială. Aceasta poate fi demonstrată prin atitudinea pe care administrația imperială a avut-o față de unele categorii privilegiate ale populației, în special față de mazili și ruptași.

Concluzii

Documentele de epocă în care este abordat, tangențial, subiectul pus în discuție atestă că boiernașii și mazilii prezentau o categorie socială, iar ruptașii – una fiscală, prezente în Principatul Moldovei din cele mai vechi timpuri. După pierderea obligațiilor cu caracter militar pe care mazilii le aveau la început, în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea – începutul secolului al XIX-lea, izvoarele îi atestă mai mult în soluționarea litigiilor hotarnice și funciare, cazurilor de vânzare a moșiilor, sau a părților de moșii, în calitate de martori etc.

Domnia a avut o poziție diversă față de mazili: de la impuneri serioase fiscale până la scutiri de diferite dări și prestații, inclusiv prin măsuri de atenționare a instituțiilor ținutale ca aceștia cu „nimic să nu fie supărați”, specificând că în caz de necesitate ei vor fi supuși în mod special anumitor obligațiuni prin „cărți domnești”, emise de Domnie. Aceste exemple demonstrează, cu lux de amănunte, că mazilii se bucurau de autoritatea, stima și încrederea Domniei, pe care, alături de alte categorii privilegiate, îi implica în soluționarea diverselor litigii ce apăreau între diferiți proprietari funciari.

Fiind atrași în diferite servicii, pentru calitățile lor deosebite – iscusință, onestitate, cunoaștere de carte, comportament impecabil și capacitatea de a

se descurca în orice situații, mazilii priveau cu mândrie aceste dispoziții ale Domniei și le considerau drept privilegiu de care beneficiau.

Spre deosebire de mazili, ruptașii și ruptele constituiau o stare fiscală. Statutul de ruptaș, cum constată documentele de epocă, era ereditar, însă copiii ruptașilor urmau să obțină în mod oficial confirmare domnească pentru a beneficia de acest statut. Numai după investigațiile de rigoare și prezentarea cărților domnești ale părinților ce atestau statutul de ruptaș și audierea mărturiilor consătenilor sau ale rudelor ce dețineau acest statut, copiii ruptașilor erau așezați în „catastihul vistieriei, la rânduiala ruptașilor”.

Domnia nu a avut totdeauna o poziție constantă față de această categorie fiscală, incluzând feciorii de protopopi și preoți, la rânduiala ruptașilor, iar pe feciorii de diaconi – în categoria birnicilor. În pofida acestui fapt domnii îi foloseau deseori pe ruptașii în diferite servicii necesare Domniei, întâlnind-ui, de rând cu mazilii, în unele litigii hotarnice, în calitate de hotarnici.

În studierea mazililor, ruptașilor și ruptelor ca categorii sociale și fiscale privilegiate ale societății moldovenești un rol aparte le revin recensămintelor populației efectuate de administrația rusă în Moldova în anii 1772, 1774 și 1808, care ne permit să stabilim numărul lor, comparativ cu categoriile sociale birnice, iar de aici să evidențiem statutul și situația lor economică.

Prin urmare, analiza documentelor publicate dar și a celor inedite de arhivă ne permit să concluzionăm că o cunoaștere detaliată a istoriei categoriilor sociale din Principatul Moldovei, în special a celor *privilegiate*, din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea – începutul secolului al XIX-lea, ne oferă posibilități reale de a înțelege acele schimbări care au intervenit ulterior în Basarabia, după anexarea ei în 1812 la Imperiul Rus, permite să subliniem convingător unitatea de structură și de dezvoltare istorică moștenită din Principatul Moldovei (cel puțin, în prima jumătate de secol) și să evidențiem acele schimbări structurale care au parvenit pe parcurs în cadrul acestor categorii sociale și fiscale sub regim de dominație țaristă.

După anexarea Basarabiei la Imperiul Rus, odată cu respectarea, până în 1828, a autonomiei limitate și provizorii, dar parțial și după, autoritățile imperiale au fost nevoite să păstreze intacte categoriile sociale privilegiate, acordându-le diferite înlesniri și privilegii. *Regulamentul organizării administrative a regiunii Basarabia din 29 aprilie 1818* stabilea statutul fiecărei stări sociale și fiscale în parte. Punând accent nu doar pe deținerea unor privilegii, dar și pe importanța acestora în îndeplinirea anumitor misiuni date de instituțiile regionale, autoritățile imperiale rusești totuși n-au agreat aceste categorii sociale și au tins să le uniformizeze cu cele rusești sau chiar să le suprime.

Micii boiernași erau văzuți adesea ca un fel de patriarhi ai obștilor țărănești. Însă, odată cu dispariția generațiilor care au fost martorii anexării

Basarabiei la Imperiul Rus, copiii acestora au completat rândurile mazililor, iar după lichidarea, în 1847, a mazililor ca stare socială și a ruptașilor ca o categorie fiscală, aceștia au completat rândurile odnodvorților. Prin urmare, țarismul a căutat să lichideze această discrepantă sau nepotrivire cu sistemul social rusesc, uniformizând o parte din categoriile sociale basarabene cu cele imperiale ruse, proces care a dus, în cele din urmă, la dispariția boiernașilor ca stare socială.

Cu timpul, statutul de privilegiat pe care-l dețineau boiernașii își pierde din valoarea de altădată. Izvoarele de epocă constată: „Boierii mari aveau repulsie la ideea încuscrii cu familiile de boiernași; poporul, care venea mai des în contact cu boiernașii decât cu boierii, îi ridiculiza, definindu-i *mai mare peste cei mici, staroste peste calici*”.

Deși mazilii beneficiau de anumite privilegii administrația imperială nu-i agreea și a făcut tot posibilul pentru a-i suprima. Această măsură a coincis și cu politica imperială rusă de a unifica organizarea administrativă și socială în provincia nou-anexată. Procesul s-a produs pe sama înlăturării lor treptate, în special a mazililor, din diferite funcții administrative și gospodărești și subminarea prestigiului lor social. Cu timpul, drepturile mazililor au fost limitate, fiind impuși să îndeplinească prestațiile locale și să achite diferite taxe de rând cu birnicii. Ca urmare unii din ei pentru diferite încălcări au fost transferați în categoria țăranilor, alții ruinându-se s-au dizolvat în categoriile sociale înrudite ale țăranimii. În pofida acestui fapt mazilii au continuat să-și păstreze și în a doua jumătate a sec. al XIX-lea din trăsăturile distincte de ordin social și spiritual.

Dacă mazilii și ruptașilor aveau o componentă mai compactă social și etnic, componentă ruptelor era destul de diversă și pestriță, incluzând elemente autohtone și străine, transferate de peste hotare în Moldova din mediul țărănesc, dar și cele din mediul urban autohton, care n-au fost înscrise în categoriile privilegiate ale societății, nu aveau sediu permanent și nu erau înscși în categoria birnicilor, beneficiau de unele privilegii în baza cărților de danie emise de domn.

Conform statului juridic ruptașii se împărțeau în trei categorii de bază: *ruptașii propriu-zis, ruptașii de cămara și ruptașii de vistieria*, care din punct de vedere economic și social puțin cu ce se deosebeau unii de alții. Deși, spre deosebire de alte categorii de țărani, ruptașii și ruptele beneficiau, la început, de anumite privilegii, ei totuși nu constituiau o categorie privilegiată în adevăratul sens al cuvântului, pe care ar fi putut conta țarismul, cum s-a încercat să se afirme în istoriografia sovietică. Pe parcurs, chiar și acele neînsemnate privilegii de care beneficiau: scutirea de prestațiile locale și pedepsele corporale fără sentința judecătii au fost anulate. Ca rezultat majoritatea din ei s-au ruinat și au căzut în dependență față de moșieri și față de stat.